

Onderzoek naar
de ziel van de plek
van het Brugse
Kapucijnenklooster

ON(T)ROEREND
ERFGOED

ONUITROEREND.EREGOED

2

Onderzoek naar de ziel van de plek van het Brugse Kapucijnenklooster

Evelien Vanden Berghe | On(t)roerend Erfgoed

*Foto voorpagina: Interieur van het paterskoor
van het oud Kapucijnenklooster in de Klarastraat
© KIK-IRPA, Brussels (Belgium)*

INHOUD

Eerst even dit	6
----------------	---

01 De heilige Franciscus en de minderbroeders

8

De heilige Franciscus, stichter van de minderbroeders Franciscanen	8
De Grote gedachten van een Eenvoudig Man	11
De inspiratiebron van de franciscanen	12
→ De leefregel	12
→ Het zonnelied	14
→ De betekenis van de heilige Franciscus nu	14
Over franciscanen en kapucijnen	16
→ Wat vooraf ging	16
De minderbroeders kapucijnen	18

02 De minderbroeders kapucijnen in Brugge 1592 – 2021

20

De kloosters van de Brugse kapucijnen	20
Het klooster van de minderbroeders kapucijnen in de Boeveriestraat	24
De architectuur van het kloostercomplex	23
→ De kerk	25
→ Het klooster	30
De kunstcollectie en het boekenbezit van de Brugse minderbroeders kapucijnen	34
De Boeveriewijk	36
→ Een nieuw kapucijnenklooster en een sanering	36

03 Immaterieel en onzienbaar erfgoed 38

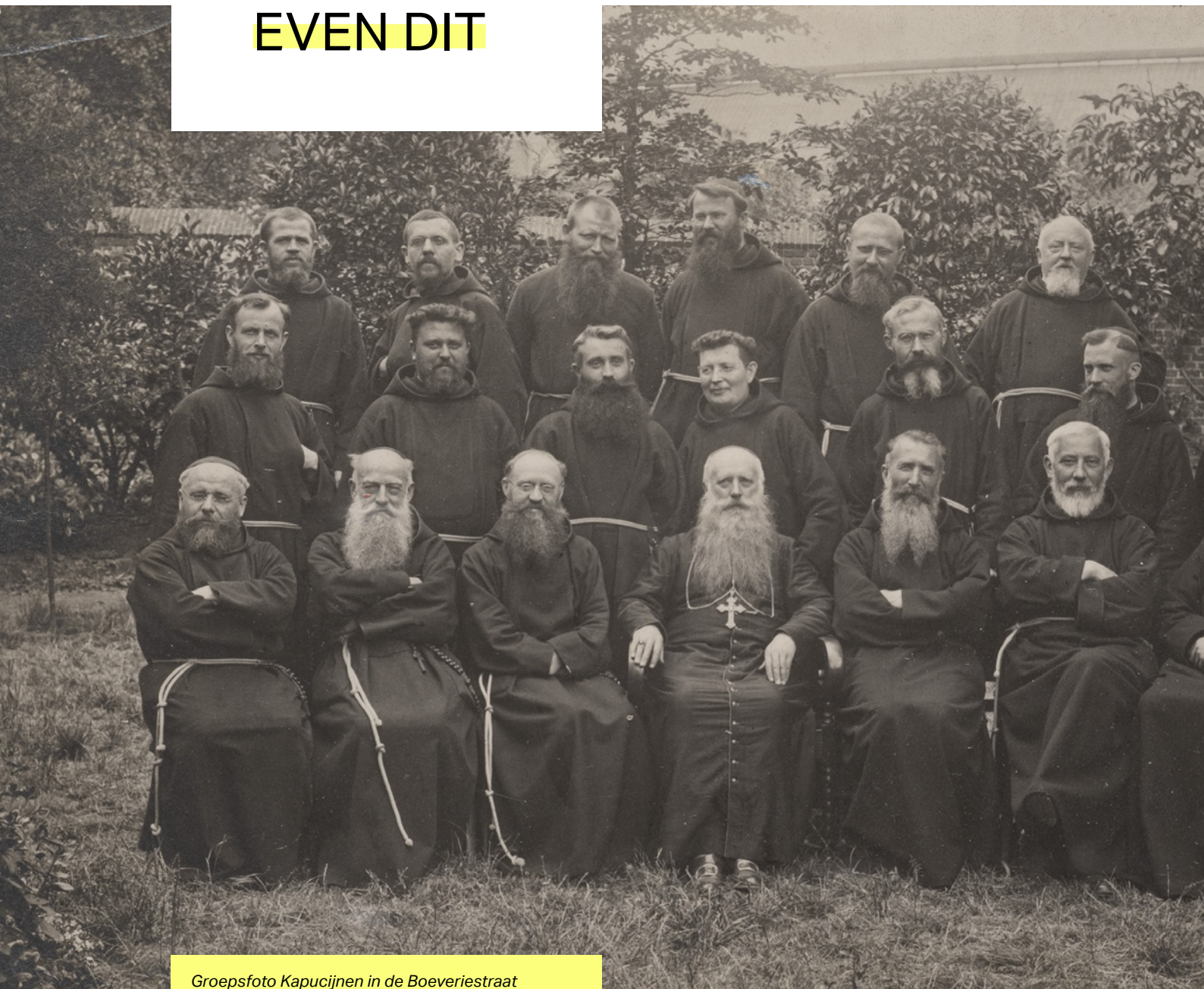
Kapucijnen zonder grenzen	38
→ De missiewerking en pater Baziel Tanghe	38
→ Pater Karel Verleye en het Europacollege	41
De kapucijnse gastvrijheid	42
→ De Derde Orde	42
→ Het Serafijns College	47
→ Naar verbinding: Pater Roger Reuse en de oecumenische beweging	48
Als de nood het hoogst is	50
→ De kapucijnen als bestrijders van de pest en de cholera	50
→ De eerste Brugse vrijwillige brandweer	51
→ Brancardiers en aalmoezeniers aan het front	52
→ Het Interneringskamp te Sint-Kruis	54
→ Pater Cyriel en de bevrijding van Brugge in 1944	55
Aan de rand van de samenleving	57
→ Over leurders, kersmisvolk en woonwagenbewoners	57
→ Hulp bij alcoholmisbruik	60

04 In gesprek anno 2021 62

Het verhaal van Adri Geerts, kapucijn en provinciaal overste, en pater Klaas Blijlevens	62
Het verhaal van Paul Gervoyse	67
Het verhaal van het Fiorettikoor	69

Geraadpleegde websites	73
Geraadpleegde personen	73
Geraadpleegde literatuur, een selectie	74

**EERST
EVEN DIT**

*Groepsfoto Kapucijnen in de Boeveriestraat
© KADOC-KU Leuven. Beeldarchief Kapucijnen
Vlaanderen. (1081)*

De wortels van de kapucijnen gaan terug tot hun stichter de heilige Franciscus die leefde in de dertiende eeuw. De volgelingen van Franciscus zijn minderbroeders Franciscanen. De kapucijnse orde ontstond uit een hervormingsbeweging binnen deze Franciscaanse orde. Ze maken dus deel uit van de Franciscanen.

De kapucijnen worden vaak met twee namen vermeld. De eerste naam is hun doopnaam, de naam tussen haakjes is de kloosternaam die zij kozen met vermelding van de stad waar zij vandaan kwamen. Vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw raakte deze gewoonte in onbruik.

In deze tekst maak je kennis met een extraverte religieuze orde die volop in het leven stond van het alledaagse Brugge in de negentiende en twintigste eeuw. Je zult bijzondere persoonlijkheden ontmoeten die van aanpakken weten en met een bewonderenswaardige overtuiging streden voor de goede zaak. De ontvangers van hun liefdadigheid lieten weinig tastbare getuigenissen na. Het waren dan ook meestal armen of mensen die het moeilijk hadden, maar de aantallen die hen dankbaar zijn, zijn waarschijnlijk ontelbaar.

Wat de kapucijnen ook deden, de zorg voor de gewone mensen en een structurele vorm van liefdadigheid komen steeds terug. Veel kapucijnen gaven blijk van een uitzonderlijke veerkracht en daadkracht, maar hadden ook een contemplatieve kant die zijn uitdrukking vond in het samen in stilte bidden.

Zoals pater Klaas Blijlevens deze 'vita mixta' zo treffend verwoordt: 'het actieve en het contemplatieve die als twee handen ineengevouwen zijn', dát is de ziel van de kapucijnen.

De heilige Franciscus en de minderbroeders

De heilige Franciscus, stichter van de minderbroeders Franciscanen

'Waarom loopt de hele wereld achter jou aan, Franciscus?' Op deze vraag van broeder Masseüs gaf Franciscus dit bescheiden antwoord:

'God vond geen kleinere en mindere broeder waarin Hij aan de mensen kon laten zien hoezeer Hij van heel de schepping en iedere mens houdt'

Uit 'Franciscus van Assisi. Leven in zijn spoor' van Klaas Blijlevens

De heilige Franciscus werd in Assisi geboren vermoedelijk in 1182. Hij was de zoon van de rijke koopman Pietro di Bernardone. Franciscus was bestemd om zijn vader op te volgen maar het draaide anders uit. Aanvankelijk was hij zoals alle twintigers, hij genoot met volle teugen van het leven. In 1202 nam hij als twintigjarige actief deel aan de strijd tussen Assisi en Perugia. Hij werd gevangen genomen en vrijgekocht door zijn vader.

Erna werd hij zwaar ziek, voelde zich verloren en zocht stille plekken op om te bezinnen. Hij gaat op pelgrimstocht naar Rome waar hij een melaatse de hand kust. 'Alleen God kan deze afkeer ombuigen tot een gebaar van liefde' zo dacht Franciscus. Het werd een beslissend moment in zijn leven.

Een aantal auteurs beschouwen het jaar 1206 als het echte jaar van zijn bekering door het visioen dat aan hem verscheen in het San Damiano kerkje: 'Franciscus, herstel mijn kerk' was de opdracht die God hem gaf. Al bedelend ging Franciscus op weg om geld in te zamelen om bouwvallige kerkjes te herstellen. Later zag Franciscus in dat God ook het 'geestelijk herstel' van zijn kerk bedoelde en werd hij zich bewust van zijn missie. In dat jaar sloten ook de eerste medebroeders zich bij hem aan.

Zijn vader kon zich echter niet verzoenen met de nieuwe levensstijl van zijn zoon. Hij werd prompt verstoet en onterfd. Franciscus liet zich niet ontmoedigen en zette door. Hij trok een werkkleed aan, omgorde zich met een ruw koord en was volledig arm. Hij werd een 'poverello', een arme, zoals men dat in het Italiaans zegt.

Vanaf 1208 wijdde hij zich volledig aan God en kiest voor de weg van de armoede. In 1210 werd de Eerste Orde van de minderbroeders mondeling goedgekeurd door paus Innocentius III.

'Een frans liken klinkt klee over de bergen en door de bossen. 't Is Franciscus die ervanonder trekt, en met zijn geluk geen weg weet. Omdat hij nu helemaal arm is.'

Uit 'De Harp van Sint-Franciscus' van Felix Timmermans (1932).

De Stigmatisatie van de Heilige Franciscus. Collectie klooster minderbroeders kapucijnen Boeveriestraat © KIK-IRPA, Brussels (Belgium)

Rond 1212 ontmoette Franciscus Clara Sciffi, de latere heilige Clara, die haar huis was ontvlucht om het evangelisch leven van Franciscus na te volgen. In 1212 stichtte Franciscus zijn tweede orde voor vrouwelijke religieuzen: de arme claren of clarissen.

Het is de tijd van de pelgrimstochten en Franciscus maakt de reis naar onder andere Damietta, een stad aan de Nijl in 1219. De stad wordt hevig belegerd door de kruisvaarders en de sultan Al-Kamil is de wanhoop nabij. Tot ontzetting van de kruisvaarders bezoekt Franciscus met twee minderbroeders de sultan. Na een paar dagen keert hij levend terug. Er is geen enkele schriftelijke neerslag van deze bijzondere ontmoeting. We weten wel dat de minderbroeders toestemming van Al-Kamil kregen om de heilige plaatsen in Jeruzalem te beheren wat ze tot op vandaag nog steeds doen.

Terug in Italië groeit de beweging.

Franciscus trekt met zijn volgelingen op pad, gekleed in een armoedige pij en zonder bezit, verrichtten ze eenvoudige handenarbeid om te overleven. Ondertussen verkondigen ze de vrede, al is er dan al een tendens aanwezig voor een meer contemplatief leven.

Deze zoektocht naar eenvoud en authenticiteit met het evangelie als inspiratiebron voor vele gelijkaardige bewegingen. De Franciscaanse beweging heeft, in tegenstelling tot andere ketterse bewegingen, altijd het gezag van de paus erkend zodat deze beschermd werd en kon blijven bestaan.

In 1223 wordt de leefregel van Sint-Franciscus, de zogenaamde 'Regula bullata' of 'Regula secunda', door paus Honorius III goedgekeurd.

*H. Franciscus van Assisi
in beschouwing
Collectie klooster minderbroe-
ders kapucijnen Boeveriestraat
© KIK-IRPA, Brussels (Belgium)*

Op 3 oktober 1226 stierf Franciscus in de kapel Maria-ter-Engelen in Portiuncula, een plek waar hij vaak verbleef en de Franciscanen elkaar jaarlijks ontmoeten. Hij liet niet alleen een bloeiende Franciscaanse orde na, maar ook verschillende geschriften waaronder het Zonnelied,

een ode aan de schepping van God. Nog tijdens zijn leven verspreidde de orde zich over Europa, zelfs tot in Vlaanderen. De Kleine Arme van Assisi werd de vader van de grote Franciscaanse orde.

De Grote gedachten van een Eenvoudig Man

Het franciscaanse gedachtengoed dat ontstond onder Franciscus in de dertiende eeuw, is nog altijd een richtlijn voor alle minderbroeders, ook voor de kapucijnen.

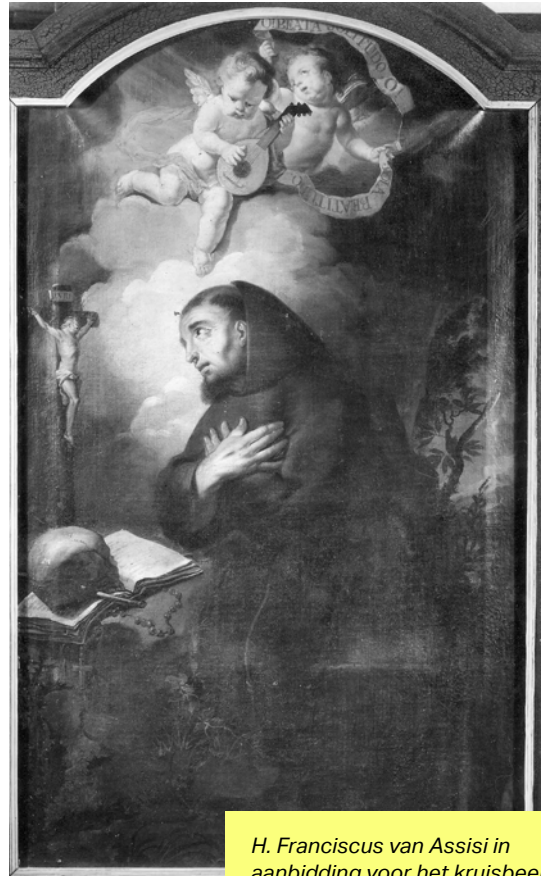
In de publicatie 'De Franciscaanse belofte' poogt auteur Mark Heirman 'de Franciscaan' te profileren. Hij schrijft 'Luister niet zozeer naar wat zij zeggen, maar kijk naar wat zij doen'. Hij doelt daarmee op de sociale en actieve rol die de Franciscanen vanaf het begin op zich namen en waar zij ook voor gekend waren.

Franciscus predikte een leven van **armoede** en wees in eerste instantie alle bezit af. Hij verrichtte handenarbeid om in zijn levensonderhoud te voorzien.

De Franciscaanse minderbroeders zijn een **bedelorde** die leefden van liederigheid. Bedelordes hebben geen individueel bezit en legden een gelofte van armoede af. Tot midden twintigste eeuw waren er bedelbroeders die rondtrokken van dorp tot dorp.

De heilige Franciscus leidde een **trekkend bestaan**. Hij en zijn metgezellen overnachtten soms in eenvoudige rieten tentjes of schamele onderkomens, steeds op weg te voet. Later gingen groepjes minderbroeders samenleven. Vaak was dit in eenvoudige huizen of kloosters, wars van alle opsmuk.

Sint Franciscus noemde bewust zijn volgelingen **minderbroeders**. Hij beschouwde ze als de 'minores', de minderen die in armoede leefden, tegenover de 'maiores' of meerderen die vaak tot de hogere klassen behoorden.

H. Franciscus van Assisi in aanbidding voor het kruisbeeld Paters Minderbroeders Kapucijnen Sint-Klarastraat © KIK-IRPA, Brussels (Belgium)

Franciscus en zijn volgelingen brachten of predikten de **boodschap van vrede**. 'Vrede aan dit huis' waren de eerste woorden van de minderbroeders als zij een huis betraden.

Het **prediken** of het brengen van de boodschap van vrede en het evangelie was zeer belangrijk voor deze prille orde. Ze verkondigden hun geloof op kruispunten en markten in de volkstaal omdat ze iedereen wilden bereiken. Zelfs de geschriften, waaronder de leefregel, waren in de volkstaal wat zeer ongewoon was in de dertiende eeuw.

Een belangrijk aspect van het geloof van de eerste Franciscanen is de **verinnerlijking of het persoonlijk gebed**. Ze zonderen zich af om in stilte te bidden en zo nader te komen tot God. De drang naar contemplatie was toen al groot.

De inspiratiebron van de franciscanen

Franciscus liet ons een aantal teksten na die tot op vandaag nog steeds mensen weten te beroeren zoals de lofgedichten, zijn testament en het Zonnelied welke het meest bekend is en ook wel met 'Loflied op de Schepping', 'Laudes Creaturarum' en 'cantico di Frate Sole' wordt aangeduid. Daarnaast is er ook de leefregel die eerst mondeling werd bekrachtigd door Paus Innocentius III en later definitief werd gepromulgeerd door paus Honorius III in 1223.

Zij bevatten de kerngedachten die de levenshouding van de franciscanen en ook de kapucijnen richting gaven.

De leefregel

Franciscus schreef een eerste leefregel rond 1221, een tweede leefregel volgde rond 1223. Deze leefregels zijn gebaseerd op de jaarlijkse bijeenkomsten van de Franciscanen rond Pinksteren nabij het Portiuncula kerkje, Maria ter Engelen.

De basis van de eerste versie waren de teksten uit het evangelie waarmee hij de minderbroeders een houvast bood om te leven volgens het evangelie.

De tweede leefregel was concreter en omschreef drie grote ankerpunten die tot op vandaag de kapucijnen inspireren: leven als broeders in liefde, leven in strikte armoede en trouw aan de kerk van Rome.

Volgende citaten uit de leefregel typeren de minderbroeders franciscanen en hun levenshouding.

Assisi
© Paolo Venarucci

'als je onverdeeld goed wilt zijn:
ga alles verkopen wat je hebt
en geef het aan de armen'

Franciscus stond voor een bestaan zonder bezit. De vele liefdadigheidswerken waarin ze geld of goederen inzamelden voor de armen en de missies ligt in de lijn van deze gedachte.

'daarom mag iedere broeder,
die op ingeving van God
onder de Saracenen of andere
ongelovigen wil leven, gaan met
verlof van zijn minister en dienaar'

Deze zinnen verwijzen naar prediking en het verspreiden van geloof onder niet christenen, zoals de missiewerking en de volksmissies. Moslims werden vroeger aangeduid met Saracenen. Ongetwijfeld is deze regel geïnspireerd door zijn ervaringen tijdens de kruisvaarten.

'want de profeet zegt: je zult eten
van het werk van je handen'

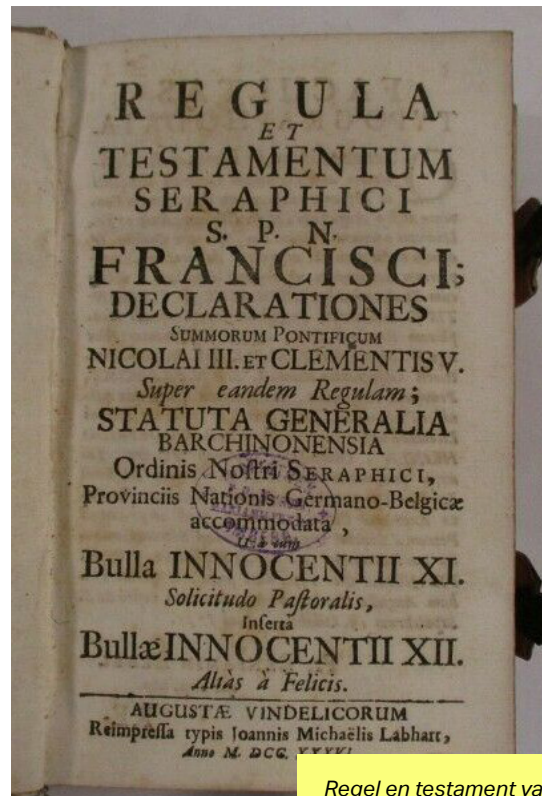
De kapucijnen waren een orde dat zeker later ook buitenshuis werkte als docent, aalmoezenier in een gevangenis of hospitaal.

'en zij moeten zich verheugen,
wanneer zij leven tussen
waardeloze en verachte mensen,
armen en gebrekkigen, zieken en
melaatsen en bedelaars langs de
weg'

Het typeert de kapucijnen dat zij net die mensen opzoeken die gemarginaliseerd worden en het hardst liefdadigheid nodig hebben. Ook in Brugge zetten zij zich in voor groepen die het moeilijk hadden en aan de rand de samenleving stonden.

Portiuncula in Assisi
© Alekjds - Own work, CC BY-SA 4.0

Regel en testament van
de heilige Franciscus

Het zonnelied

Het Zonnelied van Sint-Franciscus van Assisi is een loflied dat barst van de levensvreugde en dankbaarheid voor de wereld die God schiep

Vreemd genoeg schreef hij dit lied dat ook wel 'Lofzang der Schepselen' wordt genoemd in een moeilijke periode, kort voor hij stierf. Hij was ziek en zakte diep weg omdat hij het gevoel had dat God hem had verlaten. Een plotse kentering doet hem terug geloven in Gods liefde en gesterkt door deze krachtige emotie zingt hij het uit in het Zonnelied.

Dit lied is geschreven in het Italiaans, het Umbrische dialect van de dertiende eeuw, wat het ook begrijpelijk maakt voor de gewone mensen en de minderbroeders typeert: ze willen temidden van het gewone volk staan en spreken hen aan in hun taal.

Het loflied start met het loven van de hemellichamen zoals de zon, maan en sterren. De zon als bron van licht is symbool voor Jezus, het licht van de wereld. Vervolgens noemt Franciscus de vier aardse elementen: wind, water, vuur en aarde die het levensmilieu van de mensen beschrijven.

Daarna prijst hij Moeder aarde en alles wat er groeit en bloeit: de bloemen, bomen en 'schepselen', maar ook de mens die zijn plaats heeft in deze wonderlijke schepping. Hij spreekt de natuurelementen aan als 'broeder' en 'zuster' en verbindt hiermee alles wat leeft in een innige band met de aarde en met God. Het Zonnelied spreekt van een grote eerbied voor Gods schepping en zijn voor Franciscus de tekens van Gods verborgen aanwezigheid.

Het zonnelied, dat voorzien was van een nu verdwenen melodie, spreekt nog altijd tot de verbeelding. De Lofzang der schepselen is verrassend eenvoudig met beelden die concrete dingen oproepen die ons nu nog

vertrouwd zijn. Bovendien eert het de natuur, iets wat veel mensen wereldwijd nauw aan het hart ligt door de onheilspellende berichten over het klimaat. De naam van Sint-Franciscus komt dan ook vaak naar voren als het om milieuspiritualiteit gaat. Het is de reden waarom de internationaleierendag op de sterfdag van Franciscus, 4 oktober, valt.

De betekenis van de heilige Franciscus nu

Het bijzondere aan Franciscus is dat hij geen vooropgezet plan had om een orde te stichten, het overkwam hem en het aantal volgelingen groeide op een natuurlijke manier rond hem aan. De mensen werden vooral aangetrokken door zijn oprechtheid en authenticiteit. Zijn persoonlijkheid en zijn levenswijze vormden het succes van de Franciscaanse orde, en daarmee ook de kapucijnen. Dit werd ook weerspiegeld in het ontstaan van de leefregel, die meegroeide en aangepast werd gebaseerd op ervaringen en bevindingen die Franciscus gaandeweg opdeed.

Franciscus leefde in een overgangstijd, net zoals nu. In de dertiende eeuw kwamen de middeleeuwse steden op. Er ontstond handel en een sterkere burgerklasse die het feodale systeem in vraag stelde. De Franciscanen waren anders dan traditionele religieuze gemeenschappen die ver van de wereld in grote kloosters hun leven wijdden aan God. De minderbroeders van Franciscus trokken zonder bezit rond, preekten in de taal van het gewone volk in steden en overleefden door handenarbeid. Deze nieuwe manier van samenleven in religieus verband sloot beter aan bij de veranderend tijde in de dertiende eeuw. Vandaag is het de algemene globalisering die ons voor nieuwe uitdagingen stelt en ons dwingt om na te denken hoe het verder moet .

Goede Vrijdagwake in 2018 van de Franciscaanse Vredeswacht in Nederland © www.franciscaansebeweging.nl

De invloed van de heilige Franciscus spreekt mensen tot op vandaag aan omdat bepaalde thema's die voor de heilige belangrijk waren ook nu nog brandend actueel zijn zoals de natuur, het samenleven met andersgelovigen en de boodschap van vrede.

Het meest bekend is hoe Franciscus de natuur ervaarde. De manier waarop hij zich verbonden voelde met de natuur was nieuw voor de dertiende eeuw. In de middeleeuwen zag men de natuur immers als vijandig, vol bekoringen en gevaarlijk. De mensen waren in die tijd ook heel afhankelijk van het weer dat een grote invloed had op de oogst en daarmee ook de voedselvoorziening. De heilige Franciscus ziet dit anders. Hij bezingt de natuur als een belichaming van God en voelt zich een met alle natuurelementen. Het is geen toeval dat

Wereldierendag valt op zijn sterfdag, 4 oktober. (Hij sterft eigenlijk op 3 oktober, maar omdat het toen al late avond was spreekt men van 4 oktober). Tot op vandaag blijft de manier waarop Franciscus de hemellichamen als zuster en broeder aanspreekt de ecologische bewegingen inspireren.

De interreligieuze verdraagzaamheid werd altijd al gekoesterd door de minderbroeders franciscanen. Franciscus zelf sprak de sultan in Dalmatië in 1226 wat ongehoord was in een tijd waar de kloof tussen deze religies niet groter kon zijn. In Brugge is het de kapucijn Roger Reuse die een oecumenische bidplaats inricht. Hij gaat ook naar het Brugse stadsbestuur rond 1985 met een lijst namen en adressen van moslims om te pleiten voor een moskee in de stad. Het debat over het samenleven met andersgelovigen is

levendiger dan ooit, een problematiek die bijna achthonderd jaar geleden al speelde bij Franciscus en de minderbroeders.

Franciscus verspreidde de boodschap van vrede. Tot op vandaag laten vredesbewegingen zich inspireren door deze gedachte die de heilige en zijn volgelingen uitdroegen. In Nederland ontstond zelfs de Franciscaanse Vredeswacht in 1983. Deze Franciscaanse minderbroeders en zusters organiseerden wakes aan de vooravond van de betoging tegen kruisraketten en sloten zich ook bij de demonstraties aan. Het is ook geen toeval dat de huidige paus, een Jezuiët notabene, de naam Franciscus koos. In de encycliek uit 2020 'Fratelli tutti' of 'allemaal broeders', de rondzendbrief van de paus, komen de idealen van de heilige Franciscus naar voren. Wim Vandewiele, voorzitter van Pax Christi verwoordt het zo: 'In dit destillaat van inzichten schetst paus Franciscus zijn visie op een nieuwe wereldorde met broederschap en wereldvrede als bindende elementen. Als voorzitter van Pax Christi Vlaanderen ben ik enthousiast over deze encycliek, omdat deze naadloos aansluit bij het denken, het werk, de missie en visie van onze vredesbeweging. De universele boodschap van het sociale denken van de Kerk was altijd al een cruciale wegwijzer en inspiratiebron voor ons.'

Over franciscanen en kapucijnen

Wat vooraf ging

De minderbroeders franciscanen omvatten drie ordes, die telkens onderverdeeld zijn. De kapucijnen ontstaan uit de eerste orde en vooral uit de Observanten.

De Eerste Orde omvat alle mannelijke religieuze franciscanen. Begin zestiende eeuw werd er komaf gemaakt met de diverse hervormingsbewegingen binnen de Eerste Orde. Er ontstonden twee takken: de observanten en de conventuelen.

Deze Observanten behoorden tot de Eerste Orde, goedgekeurd door de paus in 1223. Ze werden ook Observanten (van het latijnse woord 'observare' of behouden) genoemd, juist omdat ze zo strikt de leefregel van Franciscus volgden. Ze woonden in de meest armoedige kluizen en onderkomens, de naam klooster niet waardig.

Deze observanten kregen op het Concilie van Constanz in 1415 recht van bestaan met eigen oversten. Ze bleven evenwel onderworpen aan de algemene Overste van het geheel van de Franciscaanse Orde. De observanten hadden een sterke achterban. Dit was te danken aan vier krachtige figuren die hun werking ondersteunden: de heilige Bernardinus van Siëna, de heilige Johannes van Capistrano, de heilige Jacobus van Marchia en pater Albertus van Sartiano.

Binnen deze Eerste Orde ontstonden ook de Conventuelen. Deze tak van minderbroeders waren iets milder. Ze woonden samen in kloosters, vandaar het woord

Schilderij uit de kapel van het kapucijnenklooster met zicht op de kapel van het kapucijnenklooster vanaf 't Zand.
© stadsfotografen Brugge

Conventuelen dat naar 'convent' verwijst. Vanaf 1517 leefden de Observanten en de Conventuelen volledig gescheiden van elkaar, met eigen generale oversten. Dit werd officieel bekrachtigd door paus Leo X.

Uit vooral de observanten scheurden zich begin zestiende eeuw enkele franciscanen af, als een hervormingsbeweging om de

oorspronkelijke geest van Franciscus in ere te herstellen. Ze wilden terug naar een strikte gehoorzaamheid van Franciscus' regel en zijn oorspronkelijke leven: rondtrekken, bedelen en prediken.

Refter in het kapucijnenklooster in de Boeveriestraat
© Stadsarchief Brugge / Guillaume Michiels

Refectoire des Capucins à Bruges.

De minderbroeders kapucijnen

Voor de kapucijnen als orde officieel erkend werden binnen de Franciscaanse minderbroeders ging er heel wat vooraf. Het begon met drie Italiaanse broeders, die vluchtten en geëxcommuniceerd werden door de paus. Dankzij Paus Clemens VII, die een bulle goedkeurde in 1528, werd dit een nieuwe zelfstandige tak.

In deze bulle stond ook dat het in gemeenschap wonen in kleine religieuze huizen was toegestaan. De kapucijnen ondervonden echter meer en meer tegenstand omdat ze minderbroeders afsnoepten van de observanten, twee pausen poogden zelfs

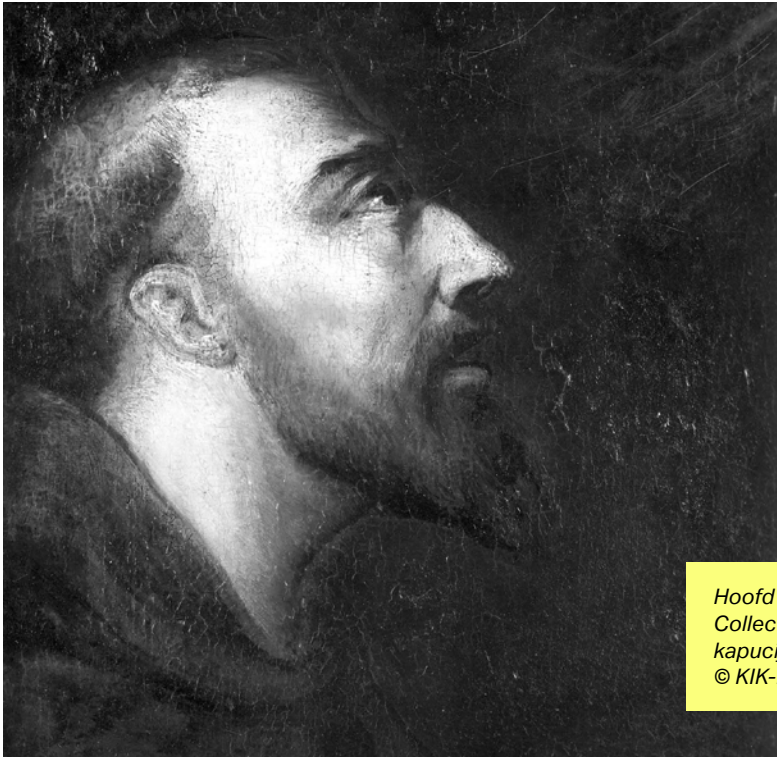
eerdere toelatingen in te trekken, en ook binnen de kapucijnen rommelde het.

Niettemin bleven ze standhouden: in 1529 verschijnt de 'Constitutioni dei Frati Minori della Vita Heremetica', geschreven in het Italiaans, toen de volkstaal.

In 1619 kregen de kapucijnen tenslotte een autonoom statuut.

Er ging wat tijd over voor de kapucijnen de Nederlanden bereikten. Dat had te maken met het feit dat zij geen huizen mochten stichten aan de andere zijde van de Alpen. Dit verbod werd teniet gedaan door paus Gregorius XIII in 1574 en betekende het begin van de verspreiding van de kapucijnse orde.

Pas tijdens het Concilie van Trente in 1562 mocht voor de eerste maal de vicaris-generaal van de kapucijnen deelnemen, een duidelijk teken dat de kapucijnen meetelden.

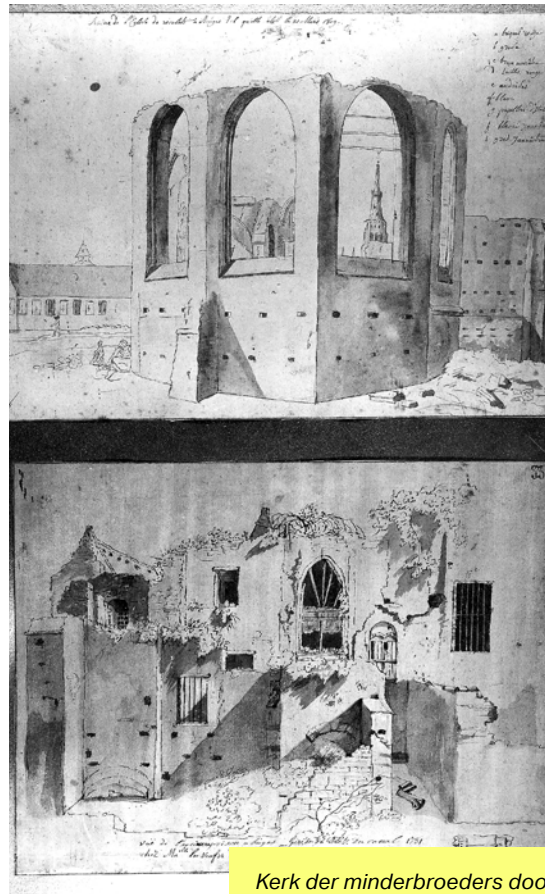
Hoofd van de H. Franciscus in extaze
 Collectie Klooster minderbroeders
 kapucijnen Boeveriestraat.
 © KIK-IRPA, Brussels (Belgium)

Het succes van kapucijnen lag vooral in hun mystieke levensstijl en hun verinnerlijking van het geloof. In hun prediking riepen ze op tot boetedoening, levensomkeer en het inwendige gebed. Deze houding die verwees naar wat Franciscus driehonderd eerder predikte sloeg aan en bracht een nieuwe instroom van kapucijnen met zich mee.

De eerste Kapucijnen komen aan in Brugge in 1592, in het bezit van een aanbevelingsbrief van Alexander Farnese (1545-1592), de hertog van Parma die zich als beschermer van de kapucijnen opwierp.

Volgens de auteur Hildebrand zijn ze met drie: Antonius van Gent, Joannes Evangelista van Mechelen en Angelus van Brugge.

Over hun eerste woonplek is er wat discussie. Vast staat dat ze in de Sint-Gilliswijk in Brugge woonden. Hoedanook, het Brugse avontuur kon beginnen.

Kerk der minderbroeders door Jan Verbrugge, Musea Brugge
 © KIK-IRPA, Brussels (Belgium)

De minderbroeders kapucijnen in Brugge 1592 – 2021

Materieel & tastbaar erfgoed

De kloosters van de Brugse kapucijnen

De eerste Kapucijnen kwamen aan in 1592 in Brugge. Ze trokken in bij de pastoor van de huidige Brugse Sint-Gilliswijk tot 1594. Ze woonden daarna in het nu verdwenen Engels kartuizerklooster in de Sint-Clarastraat in dezelfde wijk.

In mei 1617 schonk het Brugse stadsbestuur de kapucijnen een stuk grond op de Groene Vrijdagmarkt, de plek waar nu het Concertgebouw staat. De eenvoudige kerk werd reeds gewijd in 1620. De kapucijnen konden al gauw op veel bijval rekenen doordat zij zich ten dienste stelden van het gewone volk.

Veel religieuze orden leden onder het bewind van de Oostenrijkse keizer Jozef II eind achttiende eeuw, wat niet gezegd kon worden van de kapucijnen. Door hun goede werken werden ze ongemoeid gelaten.

De Franse Revolutie en de inlijving van België bij Frankrijk had ernstigere gevolgen.

In 1796 werden ze verdreven uit hun klooster en werd hun inboedel publiek geveild. Een kapucijn kon onder een schuilnaam in het klooster blijven wonen om op alles te passen.

In 1834 keurde het Belgisch Parlement een wet goed om een spoorlijn met station aan te leggen in Brugge op het huidige Zand nabij het kapucijnenklooster. Een deel van klooster werd onteigend voor de bouw van het eerste Brugse station.

Ondanks vele brieven en steun van buitenstaanders werd door de uitbreiding van het station het ganse klooster openbaar verkocht en later afgebroken. Het verhaal gaat dat een liberaal zei 'dat de schoonste uitvinding van de moderne tijd niet tegen een stuk muur van de kapucijnen was te pletter gereden', hij van het podium stapte, prompt een beroerte kreeg en overleed. De vele toeschouwers zagen hierin Gods hand.

De kapucijnen keerden dus terug naar de Sint-Gilliswijk waar ze een bestaand klooster betrokken in de Sint-Clarastraat. Op 10 juni 1867 vertrokken de paters in processie naar hun nieuwe onderkomen, wat veel emoties losmaakte bij de Bruggelingen: de Groene Vrijdagmarkt stond vol en langs het parcours stond men opeengepakt te wachten tot ze zouden voorbijkomen. Het was feest in de Sint-Gillis wijk waar men reikhalzend uitkeek naar hun komst.

'Te Brugge heeft de orde van Sint-Franciscus een glorieuze geschiedenis; en wij zijn er U dankbaar om dat ge die eeuwen glorie kort, bevattelijk en genietbaar hebt samengevat'

Inleiding door M. English in 'Franciscaans Brugge: vroeger en nu' van Cassianus Lievens (1952).

*Kapucijnenkerk aan 't Zand in 1745 uit het handschrift van Custis.
© Stadsarchief Brugge*

21

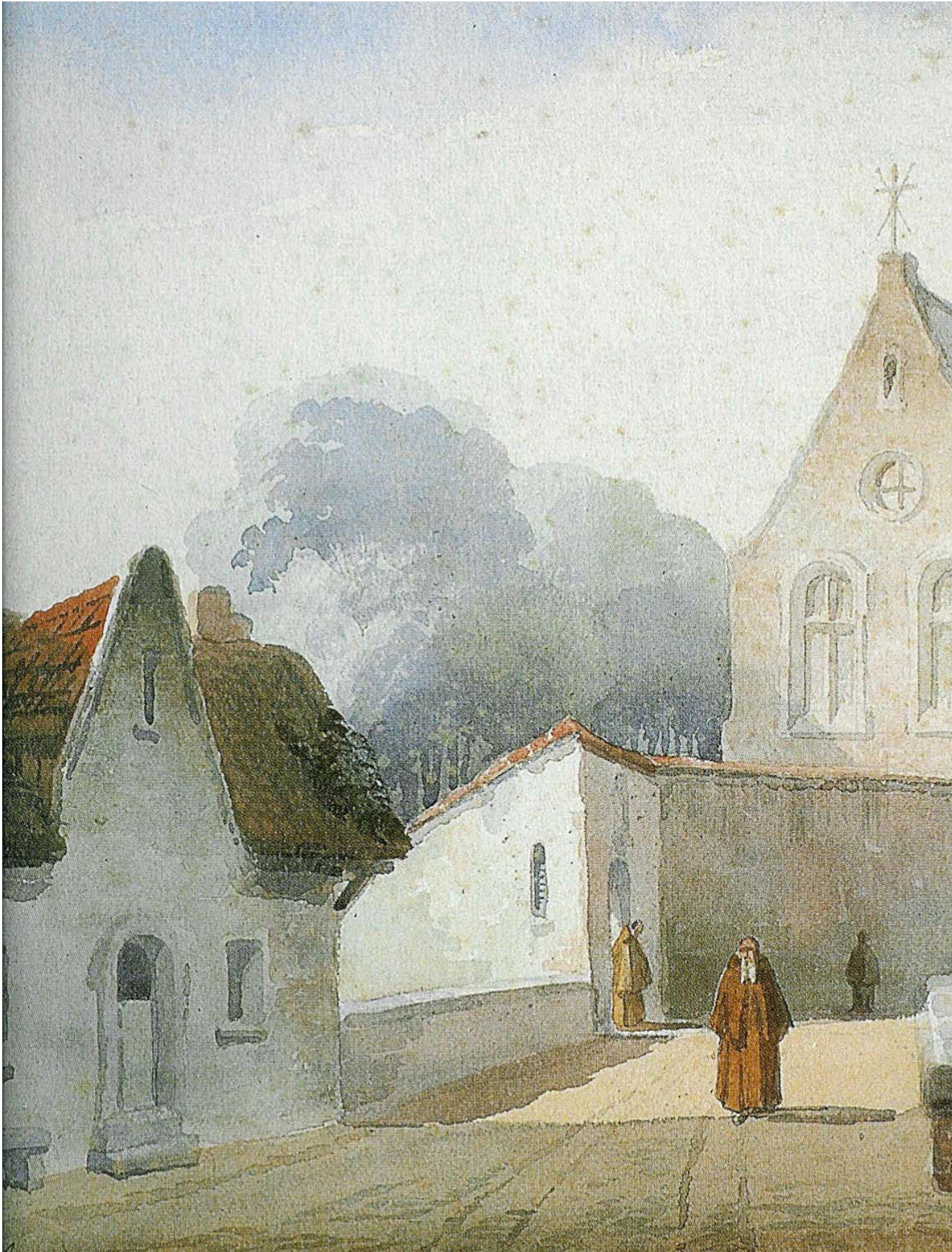
In 1879 werd het oude klooster vervangen naar een ontwerp van architect Leclef.

Monseigneur Faict zag de Kapucijnen niet graag vertrekken uit West Brugge zoals men het gebied aan huidige 't Zand toen heette. Hij kon verkrijgen dat er land vrij kwam in de Boeveriestraat nabij 't Zand voor de bouw van een nieuw klooster met een kerk. In 1871 betrokken een aantal kapucijnen hun nieuwe woonplek waar zij zouden leven tot eind 2021.

Het klooster in de Sint-Clarastraat bleef evenwel in gebruik zodat de kapucijnen tijdens een grote periode over twee kloosters in de Brugse binnenstad beschikten. In 1969 werd het klooster en de kerk in de Sint-Clarastraat verkocht en later afgebroken. Op de plek werden sociale woningen en een park aangelegd.

*Zicht op de 19de-eeuwse Kapucijnenkerk in de Sint-Clarastraat
@ Stadsarchief Brugge / Jaak A. Rau*

Kapucijnenkerk aan het Zand (Groene Vrijdagmarkt) ter hoogte van het Putje Legendre, Eugène
© Wikipedia

Het Kapucijnenklooster in de Boeveriestraat in 1975.
© Monumentenzorg en Erfgoedzaken

Het klooster van de minderbroeders kapucijnen in de Boeveriestraat

Het kloostercomplex van de minderbroeders kapucijnen in de Boeveriestraat werd gebouwd op een stuk braakliggend grond genaamd het Galgenhof. Het perceel ligt op de hoek van de Boeveriestraat en de Klokstraat, en strekt zich op een bepaald moment uit tot de Maagdenstraat.

De bouwgrond is de minderbroeders geschonken door Kanunnik Petrus Johannes Maes, rector en hervormer van het Sint-Juliaans Gasthuis dat zich in diezelfde straat bevindt. De Boeveriestraat telt ook twee vrouwenkloosters: de Godelieveabdij en het Kapucinessenklooster dat paalde aan het kapucijnenklooster.

Kanunnik Petrus Maes
© Stadsarchief Brugge

Kapucijnenklooster met inbegrip van voorhof, kerk en kloostervleugel. Brugge, Centrum, Boeveriestraat © Beeldbank Brugge

De bouw vangt aan omstreeks 1869. De architect is een Brugs kapucijn: Felix Van Damme (Ildefons van Brugge). Samen met zijn broer Jan Van Damme (Serafien van Brugge), ook een kapucijn, overziet hij de bouw vanuit een huis in de Kreupelenstraat waar ze meteen al de zielzorg opstartten in de wijk.

Op 1 juli 1869 wordt de openbare bidplaats ter ere van Sint-Antonius van Padova, een heilig verklaarde minderbroeder, ingezegend. In datzelfde jaar start de bouw van het klooster dat als patrones Maria-ter-Engelen heeft. Deze naam verwijst naar de kapel met dezelfde naam net buiten Assisi die de heilige Franciscus zo nauw aan het hart lag en waar hij vermoedelijk stierf.

In 1871 zijn het klooster en de kerk klaar. Op 25 mei van dat jaar volgt de plechtige en feestelijke inzegening door mgr. Faict. Hij had fel aangestuurd op de terugkomst

van de kapucijnen naar dit deel van de stad en haalde zijn slag thuis. Het kwartier van de Boeverie werd als een probleemwijk beschouwd waar veel armoede was.

Volgens Mgr. Faict zouden de aanwezigheid en de goede werken van de kapucijnen een positief effect hebben op de Boeveriewijk.

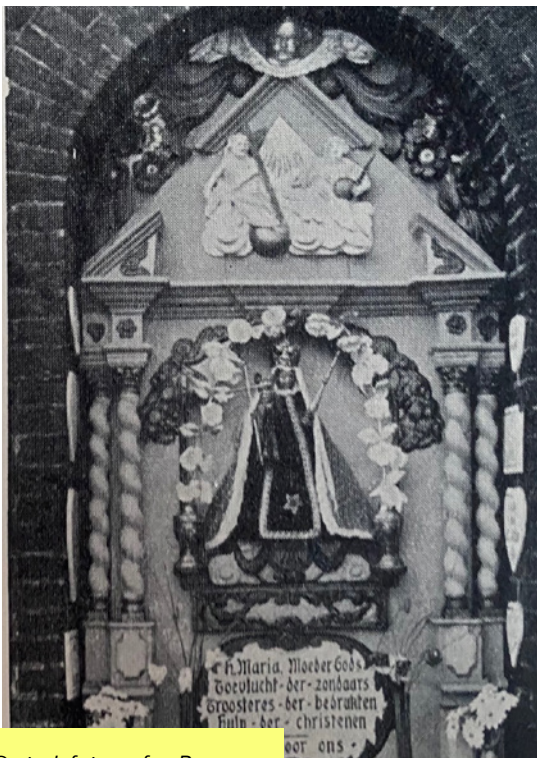
Rond 1897 wordt het kloostercomplex uitgebreid tot in de Maagdenstraat en de Hauwerstraat om het Serafijns College te huisvesten. In 1995 wordt dit gedeelte verkocht.

De architectuur van het kloostercomplex

Het kloostercomplex is opgetrokken in een sobere negentiende-eeuwse bouwstijl die veraf staat van de neogotiek die toen furore maakte. Het geheel omvat een kerk met voorhof, een klooster ten noorden van de kerk met tuinen en een college aan de Klokstraat. Deze soberheid in de kapucijnse kloosterarchitectuur komt wel vaker voor en is geworteld in hun voorkeur voor een nederig onderkomen.

Voor de klooster en de kerk bevindt zich een ommuurd voorhofje dat uitgaat op de straat. Aan de rechterzijde van het hofje siert een imitatie rotspartij met een voorstelling van een Calvarie en een beeld van 'Christus op de koude steen'.

Aan de linkerkant van het hofje bevindt zich een kleine ingemetselde muurkapel met 'Onze-Lieve-Vrouw in Blijde verwachting'. Het is een afgietsel van het originele beeld dat werd bewaard in het verdwenen kapucijnenklooster op de Groene Vrijdagmarkt. Het kapelletje is waarschijnlijk laat achttiende-eeuws en kon met luikjes worden gesloten. Tijdens een bepaalde periode werd de

© stadsfotografen Brugge

Ingang Kapucijnenkerk 2021
© Ontroerend Erfgoed

bolle buik van het beeld zedig toegedekt. Deze Onze-Lieve-Vrouw is vermoedelijk de reden van volgend verhaal: vrouwen stuurden hun kinderen naar de paters kapucijnen om een broertje of zusje te vragen. Vrouwen kwamen er ook bidden in de hoop zwanger te worden. Vandaar ook het verhaal dat de kapucijnen kindjes brachten.

Vanuit het voorhofje geeft een grote poort toegang tot de kerk. Links van de kerk is de deur naar het klooster.

De kerk

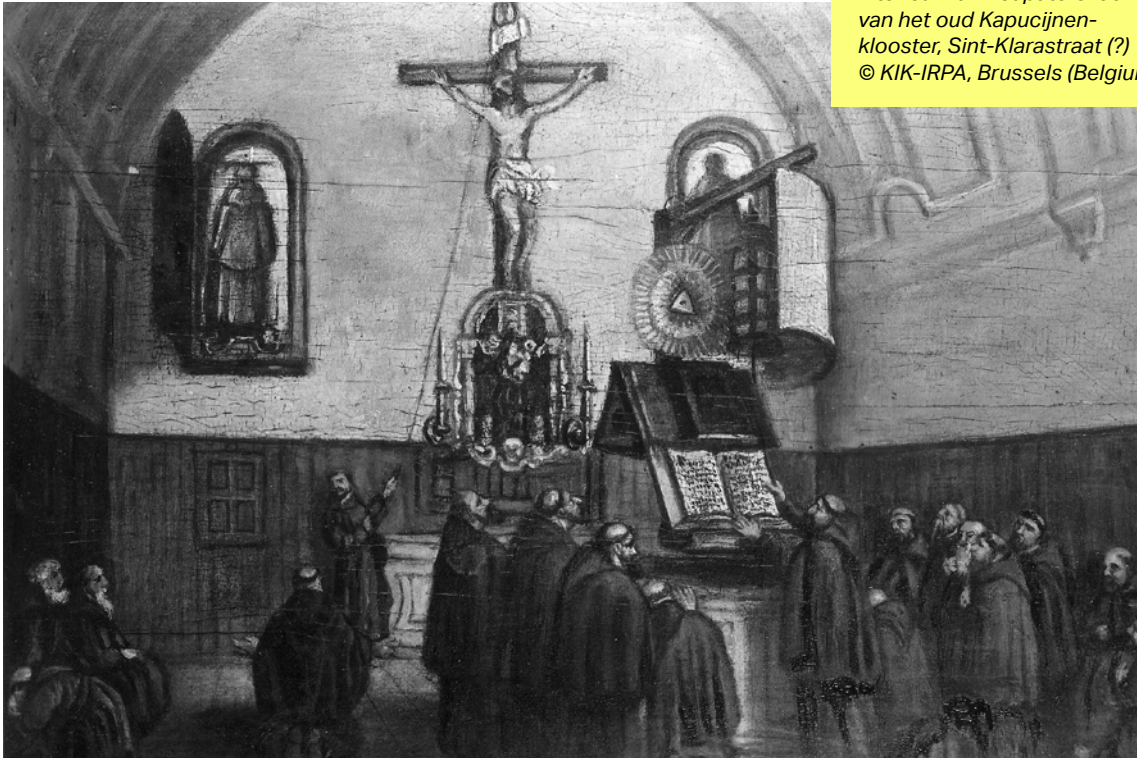
De eenvoudige kerk heeft de vorm van een Latijns kruis en is afgedekt door een zadeldak met leien. Net onder de top zit een oculus in natuurstenen omlijsting. De kerk heeft een bakstenen gevel met een puntdak. De ingang is rondboogvormig met een omlijsting in natuursteen. Boven de ingang prijkt een beeld van Sint-Antonius van Padova aan wie de kerk is toegewijd. Het

beeld wordt aan beide zijdes geflankeerd door lange rondboogvensters, dezelfde venters zien we terug in de zijgevels.

Het interieur van de kerk is eenvoudig zoals we vaak zien in kerken van kapucijnen. De kerk is eenbeukig, overwelfd met graatgewelven op moerbogen. Het ingangsportaal en de zes biechtstoelen zijn verfraaid met afbeeldingen van de passiewerktuigen, diverse heiligen en een afbeelding van een kapucijn.

Het is een brede ruime kerk met een goede akoestiek waar tot vierhonderd toeschouwers comfortabel de dienst konden volgen.

Het hoogaltaar, de preekstoel en de communiebank zouden een schenking zijn van kannunik Petrus Maes, die hen ook de bouwgrond doneerde. Hij zou het meubilair opgekocht hebben van het verdwenen kapucijnenklooster op de Groene Vrijdagmarkt tijdens de publieke verkoop.

*Interieur van het paterskoor van het oud Kapucijnenklooster, Sint-Klarastraat (?)
© KIK-IRPA, Brussels (Belgium)*

27

*Interieur van het paterskoor in het Kapucijnenklooster, Boeveriestraat
© stadsfotografen Brugge*

Pater Felix Van Damme (Ildefons), de architect van het Kapucijnenklooster (links) en zijn broer Van Damme. © stadsfotografen Brugge

*Het hoogaltaar van de Kapucijnenkerk
© stadsfotografen Brugge*

Het barokke eikenhouten hoogaltaar is toegewijd aan Sint-Antonius, de beschermheilige van de kerk, en heeft een ingewerkt schilderij dat Christus aan het kruis, de honderdman te paard en een knielende Franciscus voorstelt. Dit werk zou een kopie zijn van Henri Dobbelaere naar een eerder doek van de hand van Gaspar de Craeyer dat gestolen werd door de Franse bezetter, maar deze bewering is nog steeds twijfelachtig.

In de zijarmen bevinden zich altaren voor Maria en Jozef. De maker zou de Brugse Hendrik Pickery kunnen zijn.

De glasramen zijn van de hand van Hubrecht en Pintelon en dateren uit de twintigste eeuw. Een andere bron spreekt van vier glazeniers: Pintelon, Huybrechts, Crul, Roderburg. Onderzoek is nog nodig.

*Detail van een biechtstoel
in de Kapucijnenkerk
© Ontroerend Erfgoed*

Achter het koor bevindt zich een ruimte met aan drie zijdes banken langs de muren. Het is de plek waar kapucijnen uit het oog van het publiek samen bidden. Deze verinnerlijking en aandacht voor het persoonlijk gebed onderscheidt de kapucijnen van andere ordes. Een kapittelruimte is het zeker niet, daar kapucijnse kloosters, in tegenstelling tot andere ordes, meestal niet over een kapittelruimte beschikten.

De kerk beschikt ook over een orgel met aanpalend een aantal berguimtes en de Franciscuszaal die toegankelijk was via een schuifdeur. In 2021 werd de Franciscuszaal van de kerk gescheiden door een muur. Het huis in de Boeveriestraat 16 geeft toegang tot een huisje met binnentuin, erna volgt een tuin en de Franciscuszaal. In de Franciscuszaal repeteert tot op vandaag het Fiorettikoor.

De refter van het Kapucijnenklooster
© stadsfotografen Brugge

Deze zaal is eigendom van de kapucijnen en de permanente stek van het koor. De Franciscuszaal is ook bereikbaar via de Hauwersstraat.

Het klooster

Een eenvoudige deur vanuit het voorhofje geeft toegang tot het klooster. De inkom en de gang die erop aansluiten zijn publiek toegankelijke plaatsen. Na de gang begint de 'clausula' of 'het slot', het woongedeelte van de kapucijnen.

Er geven vier kamers uit op de gang. Het waren de spreekkamers waarin de paters mensen ontvingen die hen wilden spreken over allerhande problemen. Soms kwamen er ook zwervers aankloppen die wat geld toegestopt kregen.

Op het eind van deze gang begint het pand met een binnentuin en betreed je de clausula. Op de benedenverdieping bevinden

zich de woonruimtes van de kapucijnen. Deze omvatten een refter met prachtig blauw witte tegels, een keuken, douches, een binnenkoer, tuinen en ruimtes voor berging.

Op de tweede verdieping bevindt zich de bibliotheek en de slaapcellen van de kapucijnen. Deze verdieping bereik je via een bordestrap, vermoedelijk afkomstig van het klooster op de Vrijdagmarkt. Op de trappaal staat het Brugs Beertje met jaarcartouche 1639.

De slaapcellen zijn leeg, op een wasbak en een enkele kast na. Ook de bibliotheek is leeg.

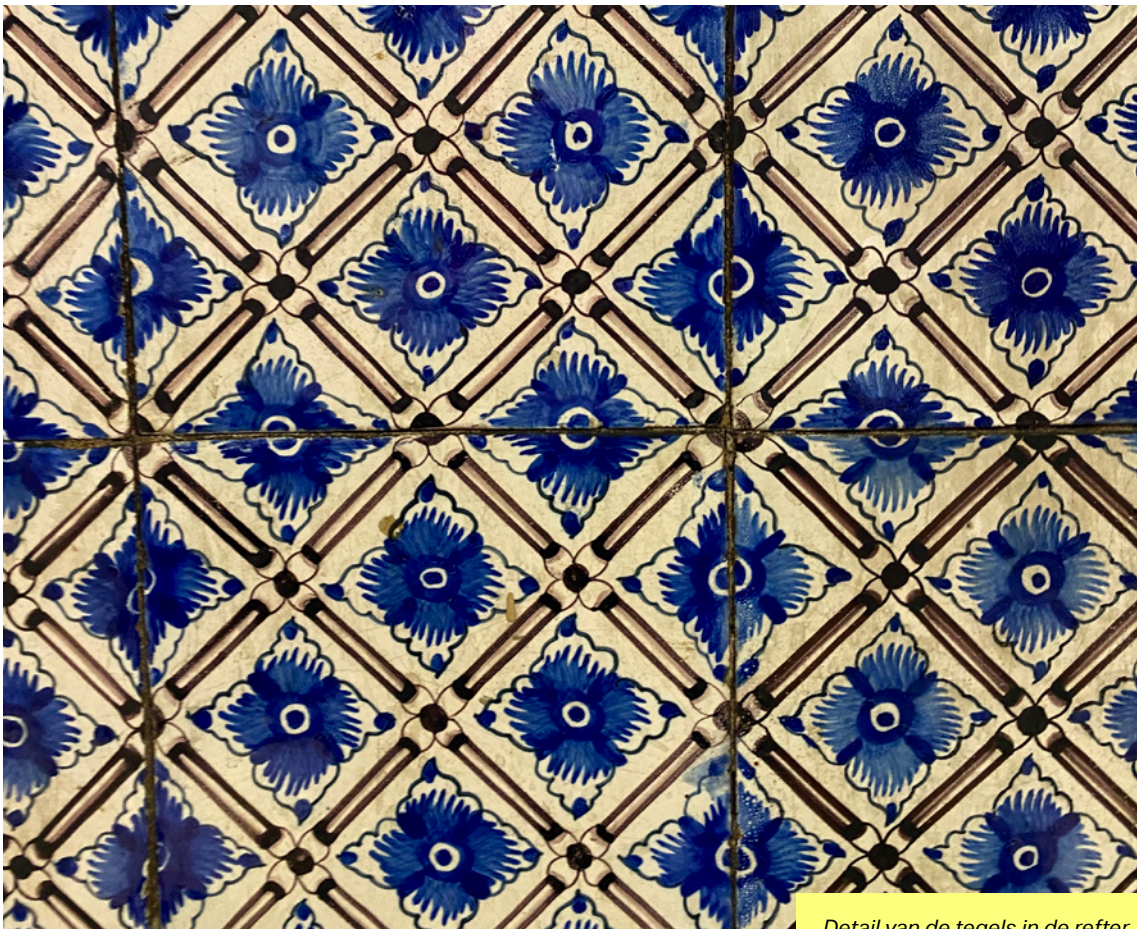
Het klooster van de kapucijnen werd begrensd door de Klokstraat en de Maagdenstraat. Het gedeelte in de Maagdenstraat werd in 1995 verkocht. Oorspronkelijk waren langs de kant van de Maagdenstraat een aantal bijgebouwen van het klooster gelegen zoals bergplaatsen,

De bibliotheek van het Kapucijnenklooster
© stadsfotografen Brugge

De trappaal met Brugse leeuw
in het Kapucijnenklooster
© stadsfotografen Brugge

Detail van de tegels in de refter
© stadsfotografen Brugge

*De kapel van het Serafijns College
@KADOC-KU Leuven. Beeldarchief
Kapucijnen Vlaanderen. (1081)*

*Deur naar de bibliotheek van het
Kapucijnklooster in de Boeveriestraat
© stadsfotografen Brugge*

stallen en een washok. In 1885 wordt daar het Serafijns College ingericht. De gebouwen die toen in slechte staat waren, werden in 1897 vervangen door een nieuwbouw. Het Serafijns College verbleef er tot 1932.

Na de tweede wereldoorlog verhuisde de redactie, en waarschijnlijk ook de drukkerij, van de Franciscaanse Standaard naar de Maagdenstraat. Tot in de jaren zestig van de vorige eeuw bleef dit een actieve uitgeverij waar onder andere de Sint-Jansbode, de Franciscaanse Standaard en het Priesterblad werden uitgegeven.

Een aantal bronnen vermelden dat na 1932, toen het Serafijns College was verhuisd, het Franciscushuis en de Derde Orde in de gebouwen trokken en er allerhande activiteiten plaatsvonden.

In de krant Het Belfort van 23 juli 1932 wordt een 'Grootsch Missiefeest' aangekondigd in de lokalen van het 'Serafijnsch College' in de Maagdenstraat. Het feest bestond uit een jaarlijkse tentoonstelling van de missienaaikrans van de Derde Orde, een Missiekermis met molens en eetkramen en een luisterrijke feestavond om de Congomissies te steunen. Ook de kapucijn Baziel Tanghe wordt in het artikel genoemd. Een andere bron vermeldt de Maagdenstraat 13 als schildersatelier voor pater Coomans.

Het deel op de hoek Maagdenstraat en Hauwerstraat wordt in de jaren zestig van de vorige eeuw reeds gesloopt. Er verrijst een nieuwbouw.

Volgens bepaalde bronnen werd in 1968 het resterende gebouw door de paters aangepast om er een peda voor studenten in onder te brengen. Tijdens de schoolvakanties kwamen er kansarme gezinnen logeren.

Rond 1995 werd het gebouw in de Maagdenstraat verkocht aan het HTI (huidige Vives) die er zijn kunstafdeling onderbracht.

Tussen 1995 en 2009 is een vzw een aantal jaren eigenaar. Waarschijnlijk gaat het om een vzw die te maken heeft met het katholiek onderwijs.

Rond 2009-2010 kocht het Sint-Lodewijkscollege het gebouw die er een internaat in onder bracht. Tussen 2010 en 2013 huurde ook Experiëntie, een oefenplek in de Brugse binnenstad met eigenzinnige ruimtes én letterlijk en figuurlijk een passageplek tussen traditie en toekomst, een aantal ruimtes.

De laatste vijf jaar werd het gebouw gerenoveerd en wordt het nu volledig ingenomen door studenten van het Sint-Lodewijkscollege waar het internaat met de naam Palaestra Omega huist. Het gebouw omvat studentenkamers en verschillende ontspannings- en leefruimtes op het gelijkvloers.

De hoofdingang is in de Hauwerstraat, maar er is ook een toegang in Maagdenstraat.

De verspreiding en onvolledig bewaarde administratie bemoeilijkt het onderzoek naar de functies en de bouwgeschiedenis van de vleugel in de Maagdenstraat. Net zoals de objecten en de bibliotheek is concrete informatie beperkt en is verder onderzoek nodig.

De kunstcollectie en het boekenbezit van de Brugse minderbroeders kapucijnen

Bij de aankoop van het kloostercomplex van de minderbroeders kapucijnen in de Boeveriestraat in 2021, waren er geen kunstwerken of ander roerend erfgoed meer aanwezig ter plaatse. De kunstwerken konden dus niet onderzocht worden op authenticiteit en conditie. De werken zijn verspreid over andere kapucijnenkloosters en het museum De Mindere in Sint-Truiden. Een aantal objecten werden recent verkocht via Bonte auctions en DVC Auctions. De huidige standplaats van alle voorwerpen dient in mate van het mogelijke verder onderzocht te worden.

Om een overzicht te maken van wat er waarschijnlijk ter plaatse was, baseert deze tekst zich op drie bronnen: de literatuur over het klooster vermeld in de bibliografie, de fotografische inventaris van de kantons van Brugge van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium dat ook online consulteerbaar is en de getuigenissen van de laatste paters kapucijnen.

De kunstcollectie bevatte vooral religieus vaatwerk, textiel, sculpturen en schilderijen van minder gekende makers. Het iconografische aspect primeert, zover men zich kan baseren op de beschikbare informatie, op de kunsthistorische waarde. De verzameling omvat werken vanaf de vijftiende tot en met de negentiende eeuw. Het gaat vooral om schilderijen op doek of paneel. De werken beelden religieuze taferelen af zoals de 'Aanbidding der herders', de heilige

Franciscus of de Kruisafname. Er werden ook een aantal portretten bewaard.

Een aantal werken zijn van lokaal bekende makers. Zo is het schilderij van het hoogaltaar van de kunstenaar/glazenier Henri Dobbelaere. Het stelt een kruisiging voor. Aan de voet van het kruis scharen zich Maria, Maria Magdalena en de Heilige Franciscus. Een soldaat vanop zijn paard kijkt toe.

Een schilderij dat in geen enkel inventaris voorkomt maar werd gedocumenteerd door de stadsfotograaf in kader van Open Monumentendag in 2012 stelt de broers en kapucijnen Felix en Jan Van Damme voor. Felix Van Damme (Ildefons van Brugge) zou de architect van het kapucijnenklooster in de Boeveriestraat zijn. Zijn broer, pater Serafien, speelde een belangrijke rol als de eerste provinciaal van de missie in Ierland. De schilder is anoniem. Het werk hangt nu, volgens de paters kapucijnen, in de pastorie van pastoor Rik Verbeke in Oostkamp. Het is nog steeds eigendom van de paters kapucijnen maar werd aan de pastoor in bruikleen gegeven.

Op een ander schilderij zie je de knielende Donatus met op de achtergrond een blik op de ingangspoort van het Brugse kapucijnenklooster in de Boeveriestraat. Dit kunstwerk werd onlangs verkocht via DVC veiling.

In de collectie bevonden zich uiteraard ook een aantal schilderijen waarop de heilige Franciscus werd afgebeeld. Een werk op paneel, vermoedelijk daterend uit de vijftiende eeuw, stelt de stigmatisatie van de heilige Franciscus voor. De maker is onbekend, net zoals de huidige standplaats en de conditie. Hetzelfde geldt voor de werken met een portret van de heilige Franciscus op doek uit de zeventiende eeuw en een schilderij op doek uit de achttiende eeuw, getiteld 'de heilige Franciscus in beschouwing'.

De collectie omvatte ook religieus vaatwerk uit de achttiende eeuw zoals twee monstransen, een koperen wierookvat en een eikenhouten kandelaar. Ook van deze werken is de informatie beperkt.

In de kerk is houtsnijwerk te zien van de Brugse Hendrik Pickery die leefde in de negentiende eeuw. Hij zou de maker zijn van de biechtstoel met afbeelding van Antonius van Padova en de preekstoel uit 1860 met een buste van een vrouw en Christus. De communiebank is ook van zijn hand en is getooid met vegetale motieven bestaande uit onder andere wijnranken, zonnebloemen en maïskolven onderbroken door medallions die paters in pij met kap uitbeelden. Deze communiebank vertoont de datum 1868. Het verhaal gaat dat deze objecten oorspronkelijk de kapucijnenkerk op de Vrijdagmarkt sierden.

De algehele bedenking is dat het roerend patrimonium zeer sterk werd verspreid en slechts beperkt werd, en wordt, gedocumenteerd. Van een aantal werken zijn zwartwit foto's beschikbaar die meer dan zeventig jaar oud zijn. Het is moeilijk een oordeel te geven op basis van de weinige informatie zonder de objecten in levende lijve te zien. Het bepalen van standplaats en conditie is nagenoeg onmogelijk. Het algemene gevoel is dat de collectie geen grote topwerken bevatte, maar eerder lokaal bekende kunstenaars.

Het boekenbezit onderging hetzelfde lot als de kunstobjecten. Ook handschriften, drukken en boeken werden verspreid over kloosterbibliotheken en diverse archieven waaronder het 'Study and Documentation Centre Capucchins in the Low Countries'. Dit prille studiecentrum heeft onderdak gevonden in de Maurits Sabbebibliotheek van de Leuvense Faculteit Godgeleerdheid waarvan de naam gewijzigd werd tot Faculteit Theologie en Religiewetenschappen.

*Zonnemonstrans. Collectie klooster minderbroeders kapucijnen Boeveriestraat
© KIK-IRPA, Brussels (Belgium)*

In een recent artikel uit 2021 schrijft Guido Hendrix: 'Op 9 en 10 oktober 2020 organiseerde het Brugse antiquariaat Vandewiele zijn 92ste veilingdagen. Van de meer dan duizend afgeklopte objecten waren er negenenvieftig afkomstig uit het Brugse kapucijnenklooster Maria angelorum / Lieve Vrouw ter Engelen. Ze zijn naar onbekende nieuwe bezitters verhuisd. Over hen plegen de antiquariaten geen informatie te verstrekken.' In een meer recente veiling van Arenberg Auctions in december 2021 werden ook enkele boeken geveild die naar alle waarschijnlijkheid afkomstig waren uit de bibliotheek van de Brugse kapucijnen.

De algemene teneur is dat er met het roerend bezit vrijblijvend werd omgesprongen. Boeken en objecten werden her en der verspreid, zonder conditierapport of registratie.

De Boeveriewijk

Een nieuw kapucijnenklooster en een sanering

Het Brugse Kapucijnenklooster ligt in de Boeveriewijk, in West Brugge, nabij het huidige 't Zand. Deze wijk was tot in de negentiende eeuw schaars bebouwd. Er liepen enkel smalle straten door en de meeste huizen waren klein en armoedig. Een aantal religieuze gemeenschappen zoals het Sint-Juliaansgasthuis, het Capucinessenklooster en de Godelieveabdij hadden er hun plek. De wijk had een wat kwalijke reputatie bij de politie, een probleemwijk zeg maar, met een bevolking die eerder arm en ruw was.

De bouw van het station op 't Zand maakte dat Boeveriewijk nog meer werd afgesneden van de rest de stad. Het station en de sporen domineerden de omgeving en scheidden de wijk onherroepelijk van het Brugse stadscentrum.

Net na de terugkeer van de kapucijnen, in 1874, had het stadsbestuur beslist om de wijk te saneren. In 'De sanering van de Boeveriewijk te Brugge (1874-1883)' schrijft Marc Ryckaert dat het de bedoeling was om de woonomstandigheden te verbeteren en een betere doorstroming van het verkeer te garanderen. De Maagdenstraat werd verlengd zodat een rechte straat de Smedenstraat en de Boeveriestraat verbond. De Spiegelstraat verdween en de Klokstraat en Fonteinstraat werden verbreed.

De stad kocht ook om en bij de honderdtachtig percelen en verkocht de verkavelde gronden tussen 1878 en 1881 in verschillende fases om er nieuwbouw te realiseren. Niet iedereen kon zich echter vinden in de ongeïnspireerde nieuwe huizen. Er rees protest en men vroeg om de 'Brugsche bouwtrant van vóór 1750' te respecteren, waar toen niet werd op ingegaan door het Brugse stadsbestuur.

Het toen recente Kapucijnenklooster kon wel op bijval rekenen: in het tijdschrift 'Ronden Heerd' (1878) was men zeer te spreken over de stijl 'volgens den brugschen trant van de jaren 1600'. Kannunik Henri Duclos, voorvechter van de 'Brugse trant' woonde in de Hendrik Consciencelaan die grensde aan de Boeveriewijk. Hij was niet te spreken over de nieuwe 'onooglijke gebouwen' in de wijk, maar kon het Kapucijnenklooster wel smaken: 'De Capucinen alleen hebben iets gebouwd dat goed is: 't overige en is maar een afsnijten weerd'.

De Boeveriewijk werd in de jaren zeventig van de negentiende eeuw dus niet alleen letterlijk gesaneerd, maar ook geestelijk met de terugkeer van de kapucijnen die hun broodnodige goede werken in de wat verpauperde wijk opstartten. Het typeert de kapucijnen dat ze ingaan op dergelijke vraag en zich vestigen op een plaats waar ze het meest nodig zijn.

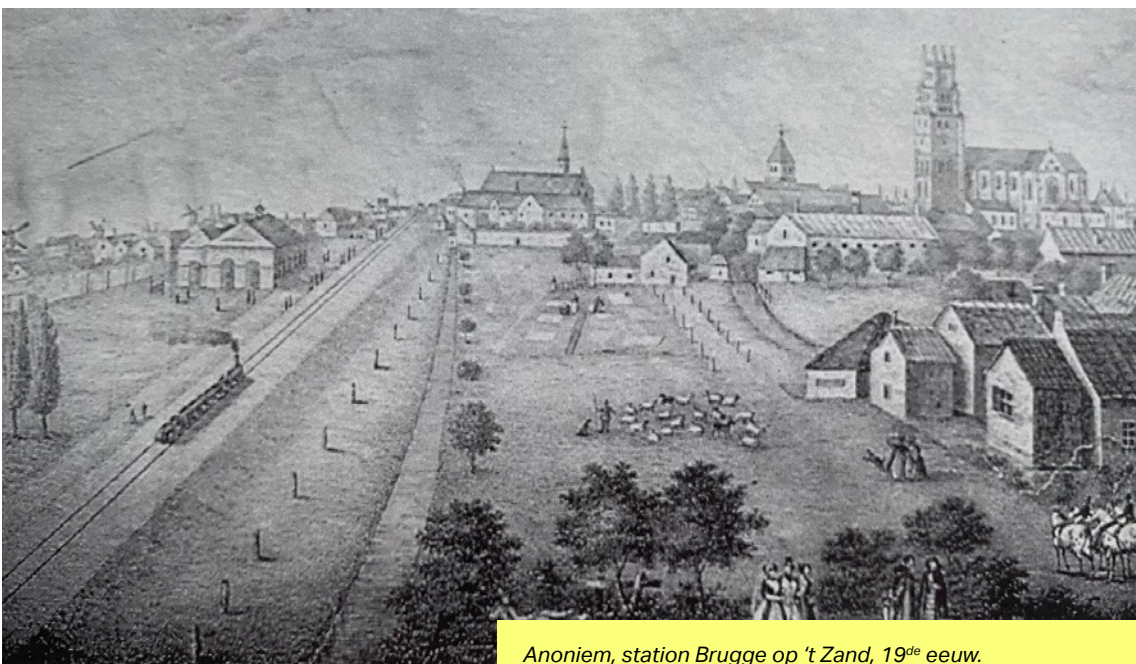
De huidige Boeveriewijk is een woonwijk met weinig commerciële activiteiten, behalve in de Smedenstraat. Op wandelafstand, aan de andere kant van 't Zand, bevinden zich de drukke winkelstraten. De wijk ligt geprangd tussen het station en 't Zand waar het Concertgebouw staat. Op het Beursplein, waar zich een achteruitgang naar het klooster bevindt, verrijst sinds 2021 het nieuwe congressentrum BMCC. De wijk is door de grote vlakte van het 't Zand nog altijd visueel afgescheiden van de rest van Brugge. Sinds 2017 verbindt een fiets- en voetgangerstunnel de binnenstad

met het station. Door de nieuwe tunnel is de Boeveriestraat een doorsteek voor fietsers en wandelaars die het gebruiken als de kortste weg tussen het stadscentrum en het station. De Smedenstraat begrenst de Boeveriewijk. Tot voor kort was het een straat met eerder exclusieve handelszaken die mikten op een iets beter cliëntèle.

De leegstand die veel steden treft, zien we ook in Brugge. In de Smedenstraat betrekken nieuwkomers de lege panden. Ze baten er barbierswinkels, kleine supermarkten en voedingszaken uit. Deze verandering weer spiegelt zich in de bewoners van de omliggende straten.

*Uiterst rechts de kerk en het klooster (1617-1867) van de paters Kapucijnen op de Groene Vrijdagmarkt, nu 't Zand te Brugge.
© verz. J.A. Rau, Brugge.*

*Anoniem, station Brugge op 't Zand, 19de eeuw.
In het midden de kapucijnenkerk op de Groene Vrijdagmarkt.*

Immaterieel en onzienbaar erfgoed

Kapucijnen zonder grenzen

Van in het begin waren de Franciscanen, en later de kapucijnen, een nomadisch volk. Ze trokken te voet van dorp tot dorp in Italië en erna de Alpen over om zich te verspreiden over Europa.

*Pater Baziel Tanghe
© uit 'Honderd jaar kapucijnen in
Congo 1919–1920' van Kamiel Teuns*

De eerste Franciscanen kwamen aan te Brugge begin dertiende eeuw, de eerste Kapucijnen eind zestiende eeuw. Dergelijke tochten ondernemen honderden jaren geleden waren niet zonder gevaar. Het vergde moed om je geboortegrond te verlaten en te reizen naar een land dat je niet kende en waar je de taal niet sprak.

Deze vocatie om landsgrenzen te trotseren, om in verre en onbekende oorden te prediken en goede werken te doen zien we terug in de kapucijnse en Brugse missiewerking. Bij de eerste zending naar Belgisch Congo zat een Brugs kapucijn in het gezelschap, pater Baziel Tanghe. Ook pater Karel Verleye zag het grootser en zag met de oprichting van het Brugse Europacollege, een verbond over landsgrenzen heen, een droom in vervulling gaan.

De missiewerking en pater Baziel Tanghe

Vanaf 1888 werd Punjab, toen in Engels-Indië, toegewezen aan de Belgische kapucijnen door de minister generaal die de missiewerking organiseerde. Vanaf 1910 startte de missiewerking in Congo. In een eerste verslag uit 1910 over de missie in Belgisch Congo is te lezen hoe enthousiast de kapucijnen zijn over dit nieuwe apostolaat.

*'Richelieu sprak destijds al
over de kapucijnen als over les
hommes de peste et de feu.'*

*Uit 'De kapucijnen vierhonderd jaar in Brugge 1592-1992'
door Frank Bonneure (1992).*

*Eerste groep missionarissen in 1910 met Baziel Tanghe
© uit 'Honderd jaar kapucijnen in Congo 1919-1920'
van Kamiel Teuns*

*Zilveren jubileum van Baziel Tanghe in 1926
© uit 'Honderd jaar kapucijnen in Congo 1919-1920' van Kamiel Teuns*

*Pater Karel Verleye met bestuur Europacollege in 1953
© Stadsarchief Brugge / Brusselle-Traen*

De eerste zes broeders stichtten er met toewijding de eerste nederzetting aan de Ubangistroom, klaar om het geloof te verspreiden waar nog nooit een katholiek priester was doorgedrongen. Onder hen bevindt zich Octaaf Tanghe (pater Baziel) van het Brugse kapucijnenklooster.

Hij vertrok met vijf anderen onder massale belangstelling naar Afrika. In maart 1911 richtte Baziel al een klasje in voor de inheemse kinderen waar zelfs de zoon van het dorpshoofd aan deelnam. Pater Baziel neemt een bijzondere plaats in tussen de missionarissen; Hij heeft oprechte belangstelling voor de taal en levenswijze van de oorspronkelijke bevolking, de Ngbandi.

Naast een aantal artikels over de inheemse bevolking verschijnt ook een publicatie van zijn hand in 1930, 'De Ngbandi naar het leven geschetst'.

Het ontbreekt de missiewerking niet aan aandacht. Er wordt uitgebreid over het wedervaren gerapporteerd in het maandschrift 'Franciscaanse Standaard' dat in Brugge wordt uitgegeven, vanuit de Maagdenstraat waar de redactie huist. In verschillende nummers uit de jaren 1960 vinden we artikels terug over het missiewerk. Telkens als een kapucijn vertrok werd daar uitgebreid over bericht. Daarnaast was er ook een rubriek missie-intentie en verschijnen verslagen zoals 'De kapucijnen

in Angola' en 'de kerk op de Filippijnen'. Het tijdschrift publiceert ook de lijst 'giften voor de missie'. Plaats, gulle gever en bedrag worden in deze rubriek zorgvuldig opgelijst. Ook de Derde Orde draagt zijn steentje bij door het sponsoren van de missiewerking.

Pater Karel Verleye en het Europacollege

Karel Verley (pater Antonius) is een van de founding fathers van het Brugse Europacollege en het Europahuis in Ryckvelde. Twee andere kapucijnen, Jozef Vermeeren (pater Osmond) en Hugo Gerard (pater Otto), stonden mee aan de wieg van de oprichting van dit Europees Instituut.

Aanvankelijk was er niet veel animo in Brugge om gaststad te worden van het Europacollege. Karel Verleye was echter een groot voorstander van een verenigd Europa. Hij stichtte daarop een 'lokaal comité voor de oprichting van een Europees Cultureel Centrum (universitaire

afdeling)' dat zicht vooral op lobbywerk richtte. Toen de burgemeester na enige aarzeling akkoord ging, greep pater Verleye zijn kans en gaf een viertalige brochure uit om dit idee verder te verspreiden. De naam Europacollege kwam er in 1949, het eerste academiejaar startte in 1951.

In 1956 startte onder impuls van Karel Verleye de uitbouw van het nog steeds bestaande Europahuis in het leegstaande kasteel Ryckvelde nabij Brugge. Het is tot op vandaag een oecumenisch ontmoetingscentrum waar je terecht kan voor allerlei cursussen. Het huisvest ook een documentatiecentrum over de Europese Gemeenschap.

Pater Verleye zag de Europese zaak als een bijdrage tot de grensoverschrijdende verstandhouding en vrede binnen Europa. Zoals ook de heilige Franciscus de boodschap van vrede bracht, draagt pater Verleye, ruim zevenhonderd jaar later, dezelfde gedachte uit.

*Pater Karel Verleye (links) met onder andere premier Jean-Luc Dehaene en burgemeester Patrick Moenaert
© Stadsarchief Brugge*

De kapucijnse gastvrijheid

Het Brugse kapucijnenklooster had een aantal lokalen die publiek toegankelijk waren voor niet-religieuzen. In de Maagdenstraat huisde het Serafijns College, erna het Franciscushuis, de redactieraad van verschillende tijdschriften en mogelijks een drukkerij. De rode draad in deze activiteiten was het verheffen van de geest, maar het was ook een manier om mensen samen te brengen en goed te doen.

Het Priesterblad
© Ontroerend Erfgoed

De Derde Orde

De Franciscanen bestaan uit drie ordes. De eerste orde omvat de religieuze ordes voor mannen waaronder de Observanten, de Conventuelen en de Kapucijnen. De Tweede Orde gaat over vrouwelijke religieuze ordes waartoe onder andere de arme Claren of Clarissen behoren. De Derde Orde is een Lekenorde, bedoeld voor diegenen die niet tot de clerici behoren maar wel naar de geest van de heilige Franciscus willen leven. Ook deze orde verenigde verschillende groeperingen voor mannen, vrouwen, jongeren en kinderen.

De Derde Orde ontstond al vroeg in Brugge. Bepaalde bronnen verwijzen naar de zestiende eeuw. In het minderbroeder kapucijnenklooster bloeide de Derde Orde vooral op na de tweede wereldoorlog. Ze ontstond waarschijnlijk eerst in het kapucijnenklooster in de Sint-Clarastraat, verhuisde dan naar het nu verdwenen Kapucijnenklooster op de Vrijdagmarkt en was later gehuisvest in het Kapucijnenklooster in de Boeveriestraat. De Derde Orde was zeer actief op het gebied van liefdadigheid, onder andere de missiewerking, en het verspreiden van Gods leer via cursussen en studiedagen.

In 1945 telde de Derde Orde meer dan vijfhonderd leden. Tegen het einde van de twintigste eeuw waren het er nog een honderdtal die regelmatig bijeenkomsten organiseerden in het klooster in de Boeveriestraat. In de jaren zestig werden deze ordes omgevormd tot de Framinobeweging. Deze organisatie maakte deel uit van de Internationale Lekenorde.

Deze Derde Ordes kun je zien als liefdadigheidsorganisaties in de geest van de heilige Franciscus. Niet alleen werd er geld ingezameld voor goede doelen, het religieuze aspect kwam ook sterk naar voren in de lezingen en studie avonden over religieuze onderwerpen.

*Paters Kapucijnen met bezoeker in de refter in 1981
© KADOC-KU Leuven. Beeldarchief Kapucijnen
Vlaanderen. (1081)*

De Derde Orde voor mannen

De Derde Orde voor mannen werd gesticht in de negentiende eeuw in de Sint-Clarastraat door baron Ernest Kervyn de Volkaersbeke en Baron van Houtryve. In 1932 werd deze orde overgebracht naar het Kapucijnenklooster in de Boeveriestraat.

Alhoewel de stichters behoorden tot de lokale Brugse adel, waren de leden zeker vanaf 1876 zeer gemengd. Vanaf dat moment konden ook arbeiders aansluiten en werd nagenoeg iedereen toegelaten zodat een zeer dives publiek ontstond. Dit was uitzonderlijk voor de negentiende eeuw, waar klassen sterk gescheiden van elkaar leefden. Het is tekenend voor het Kapucijnse gedachtengoed om iedereen gelijk te behandelen. Er ontstond een soort verbroedering tussen de klassen waar advocaten, boeren, militairen, kunstenaars, knechten

en apothekers tijdens kerkelijke diensten samen de zogenaamde 'groepscommunie' ontvingen. Ook Engelse inwijkelingen sloten zich aan. Elk lid kon ook kandideren voor een bestuursambt binnen de Orde ongeacht de afkomst. Auteur Cassianus Lievens verwoordt het zo: 'de Derde Orde werd een instrument voor sociale vrede en een toonbeeld van echte christelijke eensgezindheid'.

De Derde Orde was tweetalig, met een lichte overwicht van het Frans. Toch zien we dat al in 1895 het stamboek in het Vlaams wordt opgesteld, toen de taal van de lagere klasse daar de hoge burgerij Frans onder elkaar sprak. Deze overschakeling naar de taal die 'het volk' sprak kwam er heel vroeg, zeker als je bedenkt dat de Gentse universiteit pas vanaf 1930 definitief vernederlandst.

Regionaal Kongres van de

Regionaal Kongres van de
Derde Orde, Boeverie, 1933
© KADOC-KU Leuven.
Beeldarchief Kapucijnen
Vlaanderen. (1081)

Derde Orde, Boeverie 31-VII. 1933

*Vrouwelijke jeugdafdeling der Derde Orde
© uit 'Franciscaans Brugge: vroeger en nu'
van Lieven Cassianus.*

Deze Derde Orde leverde een aantal roepingen op, waaronder kloosterlingen en priesters. In 1933 telde deze vereniging maar liefst 317 mannen. Voor de tieners bestond er ook een afdeling: De Jeugd der Derde Orde, afgekort tot J.A.D.O.

De Derde Orde voor vrouwen

De Kapucijnen stichtten deze vereniging voor vrouwen in 1850. Vanaf 1871 vergaderden ze, door plaatsgebrek in de kapel van de Kapucinessen, in het Kapucijnenklooster in de Boeveriestraat.

In 1893 waren reeds vierhonderd vrouwen lid, in 1945 telde men vijfhonderd leden. Elk lid stortte een maandelijkse bijdrage om goede doelen te steunen. Een belangrijke figuur was Marie de Clerck die zich tussen 1871 en 1905 inzette voor het welzijn van kermismensen en woonwagenbewoners.

Vanaf 1923 werd een bibliotheek ingericht en startte men een naaikrans voor de missies op. Ook onder moeilijke omstandigheden, tijdens de tweede Oorlog werd het liefdadigheidswerk voortgezet door de vrouwen van deze orde. Ze verzamelden kledij, bedoeld voor de naaikrans, en voedsel voor de armen.

In 1943 werd een vrouwelijke orde voor de jeugd ingericht: de Vrouwelijke Jeugdafdeling der Derde Orde, afgekort tot V.J.A.D.O. Deze tak bood vorming op maat voor meisjes om zo later toe te treden tot de afdeling van de vrouwen.

Ook kinderen van jonger dan veertien jaar konden aansluiten bij een derde Orde. De jongens konden terecht bij de Franciscaanse Koorddragers, de meisjes bij de Zonnemeisjes.

Het Franciscushuis

Als we over de Derde Orde spreken, kunnen we het Franciscushuis er niet buiten laten. Het Franciscushuis werd in 1932 van de het klooster in de Clarastraat overgebracht naar het klooster in de Boeveriestraat, dus terzelfdertijd als de Derde Orde. Het kwam vermoedelijk op de plek waar het Serafijns College was, in de Maagdenstraat, dat ondertussen was verhuisd naar Aalst.

Het Franciscushuis bood vrouwen en mannen van de Derde Orde een plek om te vergaderen, te studeren, te musiceren en theater te spelen. Ook gouddagen, cursussen en kinderfeesten vonden er plaats. Cassianus Lievens omschrijft het in 'Franciscaan Brugge, vroeger en nu' als 'een gonzend tehuis van Franciscaanse actie'.

De in de jaren dertig in Antwerpen gestichte uitgeverij Franciscaanse Standaard, van het gelijknamig tijdschrift, verhuisde na de Tweede Wereldoorlog naar Brugge en vestigde zich in Maagdenstraat 15. Het bleef in de jaren 1950 en 1960 een actieve uitgeverij en waarschijnlijk zelfs een drukkerij. Het bood tevens onderdak aan de redactie van verschillende franciscaanse publicaties en uitgaven.

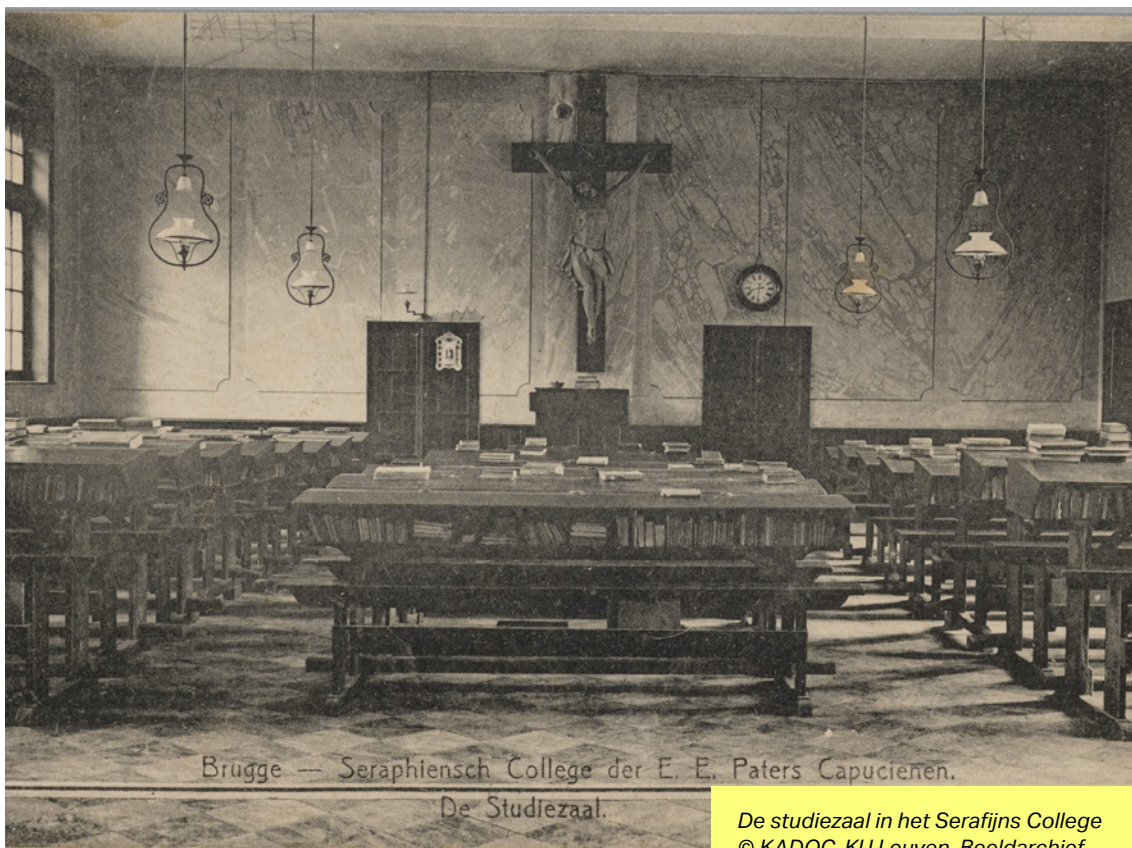
*Uitstap naar zee met leerlingen Serafijns College
© KADOC-KU Leuven. Beeldarchief Kapucijnen
Vlaanderen. (1081)*

Het Serafijns College

Op twee plaatsen in Brugge kon je voor onderwijs terecht bij de Kapucijnen: in het kapucijnenklooster in de Sint-Clarastraat was een opleidingscentrum voor jonge religieuzen waar men filosofie doceerde. In het klooster van de Boeveriestraat was een school voor middelbare scholieren, het Serafijns College genoemd. De naam Serafijn verwijst naar de Engel die aan de heilige Sint-Franciscus verscheen in een visioen of naar de heilige kapucijn Seraphinus van Montegrano.

De stichter van het Serafijns College in de Boeveriestraat is de kapucijn Felix Daubresse (Celestinus van Wervik). Hij was viermaal provinciaal der Belgische Kapucijnen. Het was het provinciaal Kapittel dat besliste om in 1885 een school in te richten in het klooster in de Boeveriestraat. De eerste directeur was vermoedelijk pater en gardiaan Dominicus (Dominiek van Bellegem).

De school was een apostolische jongensschool met internaat. Men richtte er een Grieks-Latijnse humaniora in. In 1885 telde de school acht leerlingen, drie jaar later was het aantal bijna verzesvoudigd. De bedoeling van dergelijke scholen was om leerlingen te laten doorstromen naar het religieuze leven, wat vaak voorkwam. Meer dan driehonderd studenten werden priester en bijna driehonderd kapucijn. In totaal studeerden er ongeveer 1500 leerlingen af.

*De studiezaal in het Serafijns College
© KADOC-KU Leuven. Beeldarchief
Kapucijnen Vlaanderen. (1081)*

De huisvesting in de beginjaren liet heel wat te wensen over. De ruimtes waren armoedig. Zelfs de petroleumlampen doofden uit door het tekort aan zuurstof.

Rotsaert vermeldt in zijn boek 'Brugge op de schoolbanken' dat de eerste lokalen in de bijgebouwen in de Maagdenstraat waren, omdat er geen geschikte ruimte was in het klooster van de Boeveriestraat. In 1897 werd een nieuw gebouw opgetrokken op de hoek van Hauwerstraat en Maagdenstraat dat plaats bood aan honderd leerlingen. In 1932 verhuist het college naar de kapucijnen in Aalst. Na de oorlog werd een vleugel van dit voormalig college omgebouwd tot een pedagogie voor jongens-studenten, later uitgebreid en geëvolueerd tot het aanbieden van studentenkamers. In de zomer kwamen er kansarme gezinnen logeren in het kader van sociale vakanties.

Naar verbinding: Pater Roger Reuse en de oecumenische beweging

De eerste oecumenische kapel in Brugge is gesticht door een kapucijn. Helemaal in de geest van Franciscus die streefde naar verbinding ongeacht je afkomst of religieuze overtuiging.

De drijvende kracht was pater en gardiaan Berthold Roger Reuse. Geïnspireerd door de Taizé beweging waar Christenen in harmonie samen leefden, kwam zijn droom uit in 1973.

Hij kreeg de leegstaande kapel van het kapucinessenklooster in de Boeveriestraat ter beschikking en richtte er een gebedsruimte in voor christenen. De officiële inhuldiging vond plaats op 1 juni 1973 in het gezelschap van religieuzen van naburige

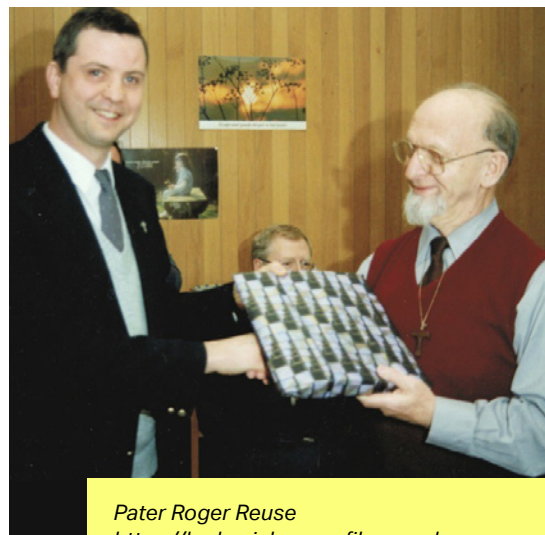

*De gevel van het Serafijns College gezien vanaf de binnentuin
© KADOC-KU Leuven. Beeldarchief Kapucijnen Vlaanderen. (1081)*

kloosters en politici. De plechtigheid werd voorgegaan door orthodox priester Marc Nicaise.

De oecumenische kapel bleef in de Boeveriestraat tot 1888. In dat jaar werd de kapel ingenomen door het aanpalende Holiday Inn hotel. Het stadsbestuur stelde de kapel van het Sint-Joosgodshuis ter beschikking in de Ezelstraat. In 1992 werd Pater Reuse opgevolgd door Johan Bonny, die toen verbonden was aan het Grootseminarie

Voor hij de oecumenische kapel oprichtte, was Roger Reuse missionaris in Ubangi in Belgisch Congo. Hij bleef daar tot aan de rebellie in 1964. Bij zijn terugkeer naar ons land werd hij bij de Paters Kapucijnen in de Boeveriestraat in Brugge aangesteld als gardiaan. Verder was hij vele jaren aalmoezenier van het psychiatrisch centrum in

*Pater Roger Reuse
<https://kerkeninbrugge.files.wordpress.com/2013/05/mgr-bonny-en-pater-reuse.jpg>*

Sint-Michiels, secretaris van de diocesane commissie voor oecumene van het bisdom Brugge en redacteur en uitgever van het tijdschrift Oecumenisch Nieuws.

Als de nood het hoogst is

In de loop der eeuwen werd vaak beroep gedaan op de kapucijnen in situaties waar de nood het hoogst was en snel handelen de enige optie was. Het lijkt vaak dat de kapucijnen daar bijspringen waar niemand anders wil of kan. Het gaat dikwijls om precitaire situaties met gevaar voor eigen leven.

Bij de uitbraak van de pest en de cholera was het alle hens aan dek en schoten de kapucijnen ter hulp. Ook bij het uitbreken van brand waren zij diegenen die op de ladder klommen om te blussen.

De kapucijnen waren ook vaak aalmoezeniers in gevangnissen, tijdens de oorlog en in interneringskampen. Niet bepaald makkelijke opdrachten, maar die niettemin zonder veel tegenstand door de kapucijnen werden opgenomen. Vooral pater Cyriel, aalmoezenier tijdens de oorlog en actief in het Brugse verzet, verdient bijzondere aandacht.

De kapucijnen als bestrijders van de pest en de cholera

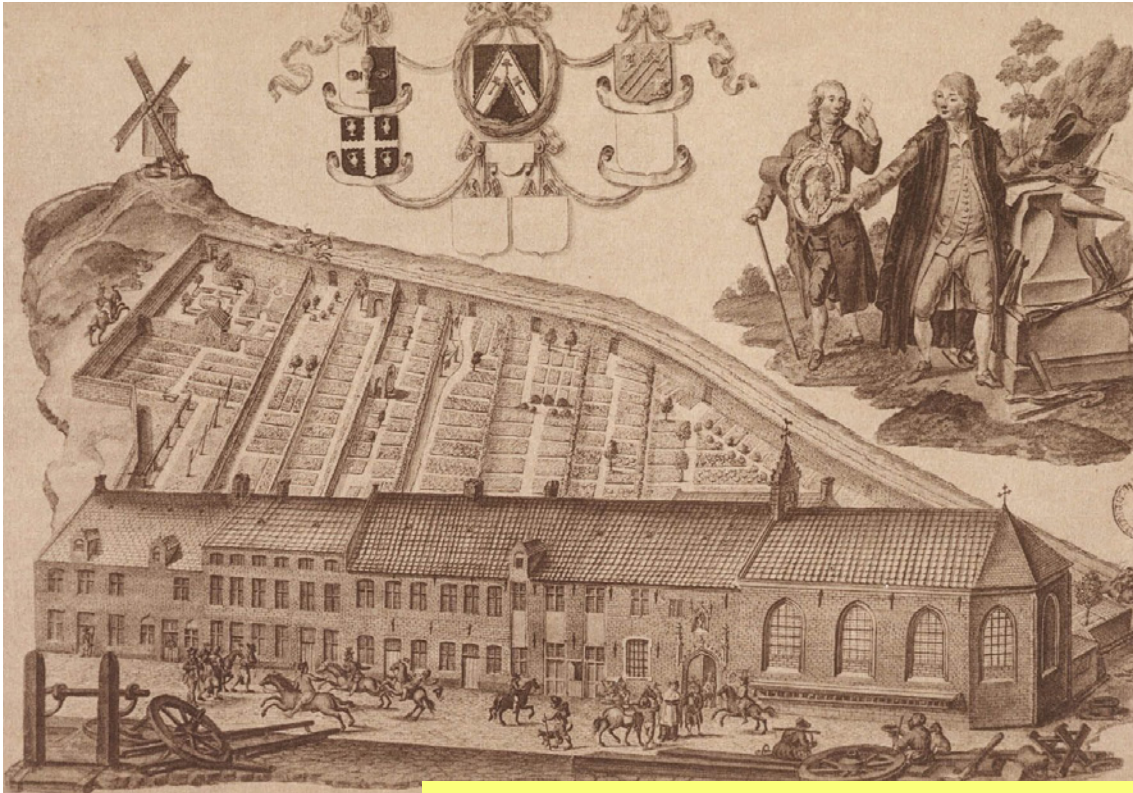
Toen de pest en de cholera uitbraken was er nog geen sprake van het kapucijnenklooster in de Boeveriestraat. Toch is het belangrijk deze twee activiteiten te vermelden daar zij de kapucijnen typeren.

In 1666-1669 sloeg de pest toe in Brugge. Tijdens deze epidemie vervoegden de kapucijnen de ploeg dokters, religieuzen en burgers die de pest bestrijdden via de 'Camere van Ghesontheyt', die de nodige maatregelen trof om de ziekte tegen te gaan. Ze stonden in voor de zielzorg, als oppas bij pestlijders en dienden stervenden de laatste sacramenten toe.

Herkenbaar aan hun peststok, een rode stok met kruis, trokken ze van ziekbed tot ziekbed. Hun logement, voedsel en rijndier werden betaald door de 'pestekas'. De kapucijnen reden meestal op een muilezel. Uit diezelfde kas kregen zij de gewijde vaten om de sacramenten toe te dienen. Tijdens hun opdracht als pestpater verbleven ze ook in aparte huizen om anderen niet te besmetten. De tol in Brugge voor hun inzet was hoog: in 1666 verloren de kapucijnen vijf van hun medebroeders.

Overal in Europa werden de kapucijnen genoemd voor hun inzet tijdens de pest. In het resolutieboek van de kerkmeesters van de Brugse Sint-Salvatorskathedraal staat een verslag over de mis en de processie die de tomeloze inzet van de kapucijnen tijdens deze gezondheids crisis eerde. Om hun bijdrage te herinneren hing men een peststok aan een Onze-Lieve-Vrouwenbeeld in deze kerk. Deze ceremonie vond plaats in het bijzin van de kapucijnen Melchior en Bernard die de pest hadden overleefd.

Brugge werd getroffen door de cholera in de achttiende eeuw en opnieuw werden de paters kapucijnen opgeroepen om bij te springen. De toenmalige bisschop, monseigneur Faict, schreef hen in juli 1866 een brief met de vraag om de zieken in de Brugse hospitalen Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie en het Sint-Janshospitaal bij te staan: 'het is ons verlangen dat voor het ogenblik een Pater Capucien aanhoudend 's nachts in het hospitaal der Potterie ter plaatse blijve ten behoeft der zieken door de cholera aangetast; op die wijze zullen

*De Smedenkapel met brandweerladders aan de zijgevel, Brugge, 1796.
Door Jan Beerblock © Musea Brugge, Steinmetzkabinet*

de zieken ononderbroken op tijd geholpen zijn en zal den Heren Pastoors en Onderpastoors der parochiën de noodzakelijke hulp verleend worden.'

De eerste Brugse vrijwillige brandweer

Men kan de kapucijnen gerust als de eerste vrijwillige Brugse brandweer beschouwen. Ook deze opdracht, die niet zonder gevaar voor eigen leven was, namen de kapucijnen ter harte.

De stad Brugge voorzag het nodige materiaal om een brand te bestrijden, het zogenaamde 'blusalaam', dat bestond uit ladders, spuiten, brandhaken en lederen

emmers. Ook bij 'schavier', samentrekking van het woord 'vier' (vuur) en 'schade' het opruimen na een brand, werden de kapucijnen ingezet.

Zeker vanaf het einde van de achttiende eeuw (of misschien vroeger) tot in de negentiende eeuw waren er in de stad een dozijn 'speytekoten' waar dit materiaal werd bewaard.

Jan Beerblock beeldt in 1796 de Smedenkapel in de Smedenstraat af met duidelijke zichtbare ladders bevestigd aan de muur. Aan de gevel van het kapucijnenklooster op de Groene Vrijdagmarkt hingen ladders. Het is aanneembaar dat de kapucijnen die toen in het klooster op de Vrijdagmarkt woonden gebruik maakten van dit materieel.

*De kapucijnen als brancardiers, aalmoezenier of ziekenbroeder in het Belgische leger
© uit 'De mindere broeders van Franciscus 1842 – 1992' van Dirk Laureys*

Zeker tot in 1992 bleven de kapucijnen verbonden met de Brugse brandweer. De kapucijn die in de Schipperschool tegenover de brandweerkazerne woonde, was hun aalmoezenier. Hij werd door de brandweer opgeroepen om gewonden en stervenden bij te staan en bracht families het slechte nieuws.

Brancardiers en aalmoezeniers aan het front

Tijdens de twee wereldoorlogen vervoegden een aantal Brugse kapucijnen de troepen aan het front. In de tweede wereldoorlog waren vijftientig kapucijnen, waaronder ook Brugse kapucijnen, opgeroepen als brancardier of aalmoezenier. Ze concentreerden zich vooral op het verlichten van geestelijke en materiële nood. De

kapucijnen waren, op een uitzondering na, minder betrokken bij het verzet. Om meer te weten te komen over hun precieze rol is verder onderzoek nodig, mogelijks in militaire archieven.

Een aantal broeders uit het Brugse kapucijnenklooster sloten zich aan bij het Belgische leger. Ze namen meestal de taak op van (hulp)aalmoezenier of brancardier. Het leverde hen verschillende militaire onderscheidingen op.

Pater Medard Dupan (Donatianus) was in de eerste wereldoorlog brancardier en later aalmoezenier voor de soldaten en officieren.

Ook pater Jozef Fierens (Cyriel) kreeg van zijn overste toelating om zich te melden als vrijwilliger. Hij werd aangeworven als hulpaalmoezenier van het tweede regiment

Pater kapucijn dient heilig oliesel toe tijdens schermutselingen in 1944
© Stadsarchief Brugge

Lansiers. Einde september 1914 vervoegde pater Cyriel zijn eenheid in Werchter. Pater Cyrillus ontving heel wat eretekens voor zijn inzet, ook voor zijn verdienste tijdens de tweede wereldoorlog.

De Brugse kapucijnen Rénatus Isselée (Idesbald), Richardus De Klerck (Joachim) en Josephus Claeys (Fridolinus) maakten de oorlog mee als brancardiers aan het front. Ook zij werden met diverse militaire eretekens onderscheiden.

Pater Cyriel Pyfferoen (Landoald) behoorde tot de groep van vijftien studenten die in augustus 1915 via Engeland naar Frankrijk trokken. Hij werd ingezet op de zogenaamde 'Trains Sanitaires', die pendelden tussen het front en de achterlinie om de zieken en gewonden op te halen. Hij deed drie jaar dienst op deze treinen, waarschijnlijk als brancardier. Hij werd gedemobiliseerd op

15 augustus 1919. Ook pater Landoald ontving onderscheidingen, onder andere de medaille van de Overwinning en de Medaille van de Geallieerden.

Het Interneringskamp te Sint-Kruis

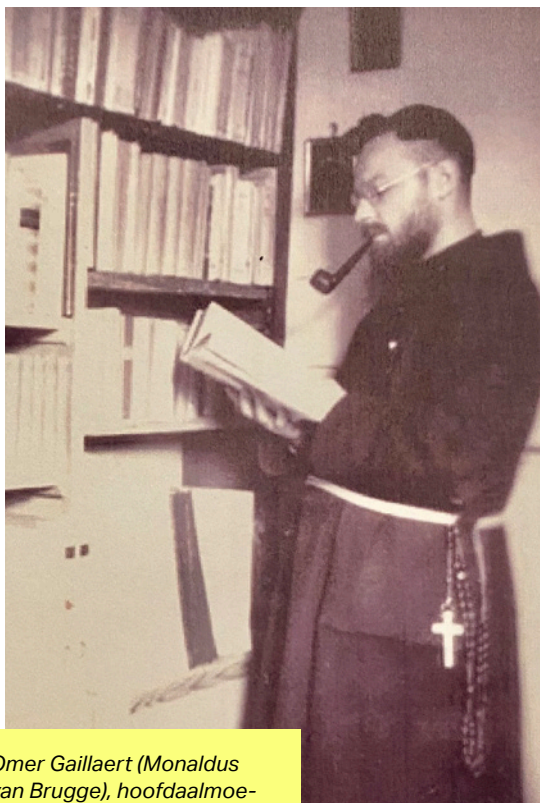
Dr. Professor Anton Milh schreef een boeiende bijdrage over het liefdadigheidswerk van de Brugse kapucijnen in het interneringscentrum na de tweede wereldoorlog. Dit kamp hield de zogenaamde incivieken of collaborateurs vast en was gelegen in de Brugse deelgemeente Sint-Kruis. De kapucijnen namen vooral de rol van aalmoezenier op.

Het Brugse centrum werd vrijwel onmiddellijk na het eind van de bezetting opgericht.

De haat tegenover deze bevolkingsgroep was groot. Men spreekt van om en bij de zeventigduizend mensen in België die verdacht werden van meeheulen met de vijand. De Belgische staat kon dit organisatorisch niet aan, zodat het verzet dit in handen nam en ook de bewakers uit hun rangen aanleverde.

De geestelijke nood werd geledigd door priesters die ook kerkelijke diensten verzorgden, al dan niet in een kapel.

In Sint-Kruis werden de incivieken vastgehouden op een gewezen militair terrein. In december 1944 telde het kamp ongeveer 2400 bewoners. Ook hier hadden de bewakers banden met het verzet. Priesters en paters van verschillende religieuze ordes zorgden voor geestelijke bijstand, werden vaak de vertrouwenspersoon van de geïnterneerden en waren hun enige band met de buitenwereld.

Omer Gaillaert (Monaldus van Brugge), hoofdaalmoezenier van het IC Sint-Kruis
© KU Leuven, Maurits Sabbebibliotheek

Aanvankelijk kreeg de vaste kampaalmoezenier, een Jezuiët, assistentie van karmelieten en kapucijnen tijdens de vieringen op zon- en feestdagen. Omdat ze niet als vaste aalmoezenier waren geregistreerd zijn tot op vandaag geen namen met zekerheid bekend.

Vanaf 1945 werd de nieuwe hoofdaalmoezenier de kapucijn Paul Defoort (Filemon van Kuurne). Hij werd bijgestaan door een medebroeder kapucijn. Hij werd echter onder andere beschuldigd brieven van geïnterneerden te smokkelen en werd een maand lang aangehouden. Ervoor had een andere kapucijn, Frederik Maesen (Ewaldus van Gellik), verbod gekregen het kamp nog te betreden door een gelijkaardige beschuldiging.

In 1946 werd priester kapucijn Karel Verleye (Antonius van Mechelen) aangesteld als hulpaalmoezenier. Zijn taak bestond uit het lof prediken, het afnemen van de biecht en het geven van de communie. Pater Antonius richtte tevens een centrum op voor alle aalmoezeniers die in een interneringscentrum werkten en publiceerde onder een schuilnaam in het Priesterblad over de onrechtvaardigheid van deze repressie. Hij was ook lesgever en wou deze functie niet meer combineren met die van aalmoezenier. Zijn ontslag werd echter steeds geweigerd. Pater Antonius werd tenslotte bedankt voor zijn diensten in 1947.

In 1947 werd de Brugse kapucijn Omer Gaillaert (Monaldus van Brugge) hoofdaalmoezenier. Hij liet de kapel vernieuwen, hoorde de biecht en, heel belangrijk, hielp de incivieken met de rechtszaken en het invullen van officiële documenten. In het weekend was Jaak Coomans (Jan-Baptist van Antwerpen) aalmoezenier en gaf hij er muzieklessen. Pater Monaldus bleef aalmoezenier tot de opheffing van het kamp in 1951.

*De Canadezen worden door burgemeester Victor Van Woestenberghe begroet. Centraal, met de hoed in de hand, herkennen we de burgemeester. De geestelijke met de baard links is kapucijn Pater Cyriel. Als derde van links af zien we luitenant Roy Firth, de Canadees die als eerste Brugge binnenkwam.
© Stadsarchief Brugge / Fotoverzameling Stadsarchief Brugge*

Pater Cyriel en de bevrijding van Brugge in 1944

In de vroege ochtend van 12 september 1944 trekken de Canadese troepen Brugge binnen onder leiding van de Canadese luitenant Roy Firth en Majoor-Generaal H. W. Foster, nadat ze de nacht voordien de Duitse troepen hebben gedwongen de stad te verlaten. Door het optreden van generaal Henry Foster gebeurde dit zonder bloedvergieten. Brugge werd ook niet beschoten waardoor de monumenten geen schade leden. Foster kreeg daarvoor op 21 juli 1945 het ereburgerschap van de stad aangeboden. Het spreekt voor zich dat op 12 september 1944 de sfeer uitgelaten was en de Brugse bevolking de Canadese bevrijders enthousiast onthaalde.

Er zijn een aantal bijzondere foto's bewaard die de sfeer van die dag weergeven. Ze tonen de prominenten zoals toenmalig burgemeester Van Woestenberghe, een aantal militairen en... een kapucijn.

Deze Brugse kapucijn is Jozef Fierens (pater Cyriel). Geboren in 1873 en opgegroeid in Antwerpen, gaf de jonge Jozef al gauw blijk van interesse in de politiek. Toch koos hij ervoor om in 1892 toe te treden tot de kapucijnse orde om zeven jaar later zijn eremis op te dragen in Antwerpen. Na een aantal omzwervingen, zoals vele kapucijnen veranderde hij om de zoveel jaar van klooster, kwam hij in november 1940 in Brugge terecht. Op dat moment had hij al een verleden als zeer populaire aalmoezenier bij het Belgische leger tijdens de eerste wereldoorlog waar hij zich onderscheidde door zijn dapperheid. Dit leverde hem een reeks militaire onderscheidingen op.

Daags na de bevrijding in 1944 was er een optocht door de straten van Brugge. Links op de voorgrond herkennen we kapucijn Pater Cyriel. Opname gemaakt in de Steenstraat.
© Stadsarchief Brugge / Brusselle-Traen

Kapucijn Pater Cyriel met een armband van het Rode Kruis bidt voor de slachtoffers bij gedenkplaten van de gesneuvelden van de Eerste Wereldoorlog.
© Stadsarchief Brugge / Brusselle-Traen

Toen de tweede wereldoorlog uitbrak laaide zijn vaderlandsliefde op en sloot hij zich aan bij de Weerstandsgroepering BNB. Zijn activiteiten bestonden onder andere uit het opsporen van families van krijgsgevangenen, het doorgeven van documenten betreft de ligging van batterijen en munitiefabrieken en nog veel meer. Dit leverde hem na de oorlog de medalie van de Weerstand en de herinneringsmedaille met twee gekruiste sabels op. Waarschijnlijk is dit de reden dat pater Cyriel vooraan meestapte in de optocht in 1944, temidden van militairen en lokale Brugse politici. Pater Cyriel stierf in 1959 wat door velen werd betreurd door zijn onvergetelijk en heldhaftig optreden tijdens de tweede wereldoorlog.

Aan de rand van de samenleving

Nog altijd zijn er bevolkingsgroepen die men liever mijdt, waar men zich wat ongemakkelijk bij voelt of zelfs angstig. Dat was meer dan 150 jaar geleden niet anders. Het is opvallend dat die groepen die de kapucijnen nabij stonden zelfs nu nog gemarginaliseerd worden en scheef bekeken.

Over leurders, kersmisvolk en woonwagenbewoners

Het kan gerust gezegd worden dat de kapucijnen een voortrekkersrol speelden in de steun aan rondtrekkende groepen zoals woonwagenbewoners, kermismensen en leurders. Welke literatuur je ook raadpleegt, steeds komt de cruciale rol van de kapucijnen naar voren. De wortels van het welzijnswerk voor woonwagenbewoners startte bij de kapucijnen in de negentiende eeuw. Misschien herinnerde het de kapucijnen aan de eerste Franciscanen die ook zwerfend door Europa trokken in de dertiende eeuw?

Het foorwerk, zoals men dat toen heette, startte in Antwerpen in 1868 met pater Felix Aubresse (Celestinus van Wervik) die vooral uit medelijden hulp bood, en minder uit apostolische overwegingen.

Deze nomadische groepen kampeerden in Antwerpen bij de stadswallen. Pater Celestinus was op dat moment bestuurder van de Derde Orde en zocht hulp bij hen voor het apostolaat. Hij werd hierin gesteund door Constance Teichmann van de Derde Orde die met veel ijver een aantal dames enthousiasmeerde om zich in te zetten voor dit goede doel. Samen met de pater stichtte zij het 'l'Oeuvre Foraine' of het Foorwerk.

Pater Celestinus legde zijn plannen ook voor aan de kardinaal Dechamps van Mechelen om deze kersverse werking op te starten. De kardinaal was onmiddellijk gewonnen voor dit idee en nam vanaf dan de foorwerking onder zijn persoonlijke bescherming.

Pater Celestinus onderhield goede contacten met de Brugse pater Serafijn van

57

*Pater Gervasius met foorreizigers
© uit 'Franciscaans Brugge: vroeger en nu'
van Lieven Cassianus.*

Damme zodat ook hij in 1870 een gelijkaardige werking en comité in Brugge opstartte. Officieel begon de hulp aan deze bevolkingsgroep tijdens de meifoor van 1871, toen het klooster in de Boeveriestraat net in gebruik was. Met zijn broer Ildefons, de architect van het kloosterensemble, en met de hulp van Marie de Clerck, een medewerkster van de Derde Orde, trok pater Serafijn de hulpverlening op gang. Tot haar dood in 1905, zij overleed tijdens een woonwagenbezoek, was mevrouw Declerck de steun van deze werking. Het was zij die een comité rond haar schaarde en de foorkering uitbouwde.

Kermismensen en andere woonwagenbewoners leefden vaak aan de rand van de maatschappij en werden meestal aan hun lot overgelaten door hun bijzondere positie in de samenleving. Ze werden vaak gemeden en gevreesd. Vooral de kinderen waren het slachtoffer. Door een rondtrekend bestaan hadden ze geen toegang tot het onderwijs en kregen ze ook geen godsdienstonderricht.

In Brugge was het godsdienstige aspect belangrijk. Door het reizend bestaan waren huwelijken, communies, dopen en kerkelijke begrafenissen vaak niet mogelijk. De kapucijnen boden ze niet alleen de kans om dit in orde te brengen, maar zorgden ook voor de officiële registratie ervan. Het verhaal gaat zelfs dat de kapucijnen uit Leuven de reizigers de kans gaven om hun domicilie bij hen te plaatsen zodat ze ook overheidswege geregistreerd waren.

Deze registraties lijken op de kerkelijke parochieregisters en maken deel uit van het archief van de kapucijnen. Jaar na jaar werden de gegevens bijgehouden zodat ze nu een uniek document vormen over het leven van kermismensen en woonwagenbewoners.

Een belangrijke spilfiguur is de Brugse kapucijn Gervasius. Vanaf 1943 zette hij

Pater Celestinus van Wervik, geboren Felix Daubresse (1833-1896)
© Monumentenzorg en Erfgoedzaken

zich met veel enthousiasme in voor de foorkramers. Pater Gervasius woonde in het klooster in de Clarastraat, waar de werking vanaf 1905 werd georganiseerd.

Deze vorm van liefdadigheid werd de kapucijnen vaak niet in dank afgenomen. Woonwagenbewoners werden door bewoners en overheid vaak scheef bekeken. Het vinden van een tijdelijke standplaats veroorzaakte vaak onrust bij omwonenden.

Veel documenten over het woonwagenwerk zijn niet bewaard gebleven. Dat had enerzijds te maken dat de paters zelf hun archief bijhielden, soms slordig waren of omdat het materiaal verloren ging bij hun overlijden. De kapucijnse orde was ook van die aard dat de paters de persoonlijke vrijheid kregen om zich in te zetten voor een doel waar hun hart naar uit ging. We zien dan ook dat vele goede werken vaak persoonsgebonden zijn en door een, of een aantal, gedreven paters uit de grond wor-

den gestampt en intens worden begeleid. Het nadeel is dat als zo'n pater om een of andere reden uitviel, de opvolging niet altijd was verzekerd. Dat leidde er soms toe dat een bepaalde werking stil viel en dat de bijgehouden administratie niet meer systematisch werd bewaard.

Een tweede reden is dat de paters zelf lijsten vernietigden, vooral deze met de namen van communicanten. Tijdens de tweede wereldoorlog gebruikte de bezetter deze lijsten immers om zigeuners op te sporen. Dankzij de kapucijnen bleven veel zigeunerkinderen een wreed lot gespaard.

Hulp bij alcoholmisbruik

Aan het eind van de negentiende eeuw voelde men meer en meer de nood om overmatig drankmisbruik te bestrijden.

In Brugge was het priester Emile Calmeyn die het voortouw nam en de 'Brugsche Onthoudersbond' stichtte in 1891. Na wereldoorlog I hernam priester Jozef Dusatoir de strijd tegen het alcoholisme.

De zaal van de katholieke 'Gilde' organiseerde mee de toneelfeesten die door de 'Brugschen Onthoudersbond' op poten werden gezet. Dergelijke 'feesten', waar toneelopvoeringen gekoppeld werden aan een stichtende voordracht, waren een onderdeel van de anti-alcoholcampagnes. Iedereen werd uitgenodigd deze gratis voorstellingen bij te wonen.

*Kapucijnen in de Boeveriestraat
© KADOC-KU Leuven. Beeldarchief Kapucijnen
Vlaanderen. (1081)*

Lidmaatschap Brugschen Onthoudersbond
 © uit 'De Kapucijnen vierhonderd jaar in Brugge, 1592-1992' van Fernand Bonneure.

Het is na de tweede wereldoorlog, met de stichting van de vzw Federatie Sobrietas, dat de kapucijnen zich engageren voor dit sociaal project. Maurice Pyfferoen (pater Hilarius) wordt in 1950 penningmeester en redacteur van het tweemaandelijks tijdschrift dat de vzw uitgeeft: de Sint-Jansbode. Vanaf 1954 nam een andere kapucijn het roer over, J.M. Puts, die samen met de andere vrijwilligers deze organisatie aanstuurt.

Sobrietas vzw bestaat nog altijd en zet in op preventie, bestrijding en genezing van alcohol- en drugsmisbruik. Het tijdschrift kreeg de titel 'De Weg' en gaat over allerlei vormen van verslaving.

Binnentuin van het Kapucijnen-
klooster Boeveriestraat
© Ontroerend Erfgoed

In gesprek anno 2021

Het verhaal van Adri Geerts, kapucijn en provinciaal overste, en pater Klaas Blijlevens

De kapucijnen Adri Geerts en Klaas Blijlevens hebben beiden gewoond in het Brugse Kapucijnenklooster in de Boeveriestraat.

Adri Geerts was er gardiaan van 2003 tot 2006 en tussen 2006 en 2012 provinciaal overste van de kapucijnen. Daarna keerde hij terug naar Brugge. Sinds 2018 is hij opnieuw provinciaal overste terwijl hij meestal in Brugge verblijft.

Klaas Blijlevens komt uit Nederland. Hij woonde van 1976 tot 2009 in Ieper en was van 2009 tot 2020 gardiaan in Brugge.

Beiden doorliepen het secundair onderwijs in een college dat was gesticht door kapucijnen. Het was een internaat met een regime dat sterk aanleunde bij het kloosterleven. Adri herinnert zich dat hij iets na zes al uit de veren was. Alle studenten werden verwacht in de kapel voor een morgengebed en een gezamenlijke eucharistieviering. Na het ontbijt was er een half uur studie, erna een ganse dag les om te eindigen met studie en een avondgebed.

Tussen 1 september en Allerheiligen bleef je op het internaat. Pas dan kon je twee dagen naar huis om erna terug te keren naar het college en er te blijven tot kerstmis.

Deze scholen, zoals het Brugs Serafijns College er ook een was, boden de richting Latijn-Grieks aan voor jongens van twaalf tot achttien jaar. Veel leerlingen stroomden door naar de orde van de kapucijnen.

Ze vertellen me ook over de huidige dagorde van de kapucijnen. Die verschilt per klooster, maar loopt grotendeels gelijk. De dag start met een gezamenlijk breviergebed, daarna volgt een stil gebed of meditatie. Rond half acht volgt de conventsmis waar ook mensen van buiten het klooster welkom zijn. Erna is ontbijt voorzien. Om twaalf uur is er een middaggebed, wordt er samen gegeten en om kwart voor zes volgt een avondgebed, opnieuw afgesloten met een stil gebed. Het avondeten wordt hierna opgediend.

De aandacht voor stil gebed of meditatie is typisch voor de kapucijnen. Deze verinnerlijking, waarbij elke medebroeder in stilte bidt, gaat terug naar de hervorming in de zestiende eeuw en het ontstaan van de kapucijnenorde tijdens de contrareformatie. Deze verinnerlijking komt ook tot uiting in de architectuur van de kapucijnenkerk:

Spreekkamer in het Kapucijnenklooster Boeveriestraat
© Ontroerend Erfgoed

'Misschien nog even meegeven dat voor wat de herbestemming van kerk en klooster betreft de toegankelijkheid van de omwonenden heel belangrijk blijft in dit verhaal.'

Uit mail van Paul Gervoyse, buurtcomité Boeverie (2021).

in een kapucijnenkerk vinden we vooraan geen koorgestoelte zoals bij de benedictijnen of norbertijnen, maar een intiemere gebedsruimte achter het hoofdaltaar van de kerk, uit het zicht van de misgangers.

Aan het hoofd van een kloostergemeenschap stond de gardiaan. Deze heeft de leiding in het dagelijks leven en verdeelt in overleg ook de taken. Eigen aan de kapucijnen is dat er vaak veel persoonlijke vrijheid is om zich in te zetten voor een taak waar het hart naar uitging. Zo herinneren ze Karel Verleye als een groot voorstander

van de Europese eenmaking. Hij stond mee aan de wieg van het Brugse Europacollege en stichtte het Europees vormingscentrum Ryckvelde. Binnen de kapucijner orde kreeg hij de ruimte en de vrijheid om zijn passie te volgen. Vaak gingen groepjes kapucijnen samen wonen om een specifieke taak op zich te nemen. Zo gingen enkele paters zich samen inzetten voor de schippers en vestigden zich nabij de Komvest waar ze ook de school voor schipperskinderen oprichtten.

*Pose voor een groep geschilderd in de kapel van de studenten in 1908
© KADOC-KU Leuven. Beeldarchief
Kapucijnen Vlaanderen. (1081)*

Adri Geerts en Klaas Blijlevens vernoemen een aantal keer het Tweede Vaticaans Concilie (1962 -1965) dat een mentaliteitswijziging die groeiende was bekrachtigde. Het concilie nodigde uit om terug te keren naar de oorspronkelijke bedoeling én deze aangepast aan de tijd te beleven; Na die periode gingen minder paters de pij dragen – hoewel de jongere paters nu bewust wél kiezen voor de pij – en de baard laten staan. Kapucijnen verkozen ook meer gewone huizen boven het wonen in grote kloosters. Er waren ook minder bedelbroeders en paters gingen uit werken als pastor, docent of aalmoezenier in een ziekenhuis. Pater Klaas was aalmoezenier van 1981 tot 2003. Pater Adri werkte eerst als gevangenis-aalmoezenier en werkte daarna lange tijd mee aan een priesteropleiding voor kandidaten op rijpere leeftijd (CPRL). Naast het preken in de eigen kloosterkerk en in parochiekerken waren er ook de retraitepredikanten en de predikanten van volksmissies. Deze

laatste vorm bestaat vandaag nagenoeg niet meer. Er werd ook meer aandacht gegeven aan de geschriften, het leven van Franciscus en het leven van de eerste kapucijnen als inspiratiebron voor het kapucijnse leven, wat voordien eerder kerkelijk juridisch werd bepaald.

Als pater Klaas over de ziel van de kapucijnen spreekt, dan omschrijft hij de typische levenshouding als een soort 'nestgeur' dat hen onderscheidt van andere ordes. Hij omschrijft de kapucijnse manier van leven als een 'vita mixta': het actieve en het contemplatieve die als twee handen ineengevouwen zijn.

De kapucijnen zijn er eerst en vooral voor de problemen van de gewone mensen. Zij zijn een volkse orde, wat betekent dat zij steeds aandacht hebben gehad voor de noden van de gewone man. De kapucijnen konden deze pretentieloze maar inten-

*Pater Klaas Blijlevens in het Kapucijnenklooster in 2021
© Ontroerend Erfgoed*

sieve levensstijl maar realiseren dankzij hun diep gebedsleven. Zij luisterden naar de bezorgdheden en hadden een ontvankelijk hart voor de levensverhalen van iedereen. Kapucijnen stonden dichtbij het volk als bekwame biechtvaders, door het inrichten van spreekkamers en hun volkse predicaties.

Adri en Klaas vertellen meer over de zogenaamde 'spreekkamers' in het Brugse klooster, waarvan ze er vier hadden buiten 'het slot'. Mensen deelden er hun bezorgdheden met de paters, een op een, in een aparte kamer. Nog voor er sprake was van psychiaters namen de kapucijnen met zorg deze rol op zich.

Vaak heeft een kapucijnenkerk meerdere biechtstoelen. De Brugse kapucijnenkerk had er oorspronkelijk vier, maar door de grote vraag zijn er later twee toegevoegd, die wat verschillen in uitvoering. De paters

herinneren zich nog levendig de Goede Week toen de kapucijnen lange dagen maakten als biechtvaders en de vele buurtbewoners ontvingen in hun kerk. De kapucijnen zijn dan ook wereldwijd gekend als bekwame biechtvaders.

In Brugge werd dinsdag beschouwd als 'brooddag', het moment waarop mensen een zogenaamd 'Antoniusbrood' kwamen afgeven aan de kapucijnen. De portier deelde de broden dan op zijn beurt uit aan diegenen die het nodig hadden.

In de jaren zestig van de vorige eeuw, in de periode van het Tweede Vaticaans Concilie, voelden er zich beduidend minder mannen geroepen om in te treden bij de kapucijnen, zoals dat trouwens het geval was bij de meeste religieuze families. Toen deze evolutie zich doorzette zagen zij gedwongen het ene na het andere kapucijnenklooster in Vlaanderen een andere bestemming te geven. De paters waren zich reeds bewust van dit probleem in de jaren negentig van de vorige eeuw. Adri Geerts, die een eerste keer provinciaal werd in 1994, herinnert aan de beslissing rond 1996 om het Brugse klooster als laatste in West-Vlaanderen open te houden, met het accent op het zogenaamde 'klavertjevier': een kapucijnenfraterniteit met kerk en kloosterpastoraal, de Franciscuszaal waar bijeenkomsten voor de Vlaamse medebroeders en andere initiatieven konden doorgaan, een plek voor het Fiorettikoor, en een plaats op het domein voor de medebroeder-stadskluizenaar Guido Travers.

Tot slot uiten Adri Geerts en Klaas Blijlevens hun bezorgdheid over de invulling van hun geliefde klooster waar de buurt en vele anderen met hun problemen terecht konden. Ze hopen dat de gastvrije, zorgzame en open geest van de kapucijnen zal voortleven, 'maar hoe doe je dat zonder de kapucijnen?' bedenkt pater Klaas.

Het afscheid in de kapucijnenkerk in 2020 met pater Boni, Adri en Klaas © Paul Gervoyse

Het verhaal van Paul Gervoyse

Paul Gervoyse is sinds kort bibliothecaris op rust en kwam 24 jaar geleden wonen in de Boeveriestraat. Hij richtte het buurtcomité, dat vijf bestuursleden telt, op in 2000. Het comité kaart vooral de bezorgdheden van de wijkbewoners aan. Vaak gaat het over de vele werkzaamheden. Ondertussen wonen meer dan vijftig bewoners, waaronder de kapucijnen, de vergaderingen bij.

Paul heeft warme herinneringen aan de kapucijnen en vindt het een gemis dat ze er

niet meer zijn. Die mening delen vele wijkbewoners. Samen met vele anderen woonde hij de afscheidsmis bij op 1 november 2020. Paul had vaak contact met de kapucijnen en meer specifiek met de paters Adri, Jan, Klaas, Savio en Sylvère.

Paul Gervoyse weet honderduit te vertellen over de Brugse paters kapucijnen en hun band met de buurt. Over de lezingen die doorgingen in de Franciscuszaal, de zogenaamde Cappuccino lezingen, over godsdienstige onderwerpen. Het waren vooral de paters Klaas en Jan Wouters die hiervoor instonden.

Diezelfde Jan Wouters richtte ook een leesgroep op, die Paul Gervoyse een tijdje opvolgde, toen de pater in het klooster in Herentals ging wonen. Deze leesgroep kwam samen in de spreekkamer van het klooster.

*Pater Jan Wouters en Sylvère
© Paul Gervoyse*

*De zogenaamde Boerenpoort
in de Klokstraat
© Ontroerend Erfgoed*

Paul stak ook een handje toe in de bibliotheek van de kapucijnen die beheerd werd door Antoon De Bouck (pater Franciscus).

Hij vertelt ook over pater Savio die, heel uitzonderlijk want paters veranderen vaak van klooster, zijn hele carrière in Brugge bleef. Hij was er de kok, bijgestaan door pater Bart die hulpkok was. Pater Savio was ook diegene die de klokken luidde, de boodschappen deed en zeer handig was. Hij was psychiatrisch verpleegkundige en werkte ook een tijdlang in het Onze-Lieve-Vrouwenziekenhuis vlak achter het station.

Op 10 juli 2020 stierf pater Willy Van Samang. Hij was een buitenbeentje: hij was priester en maakte deel uit van de redactie van de 'Franciscaanse Standaard' tot hij

in het huwelijk trad in 1970. Toen zijn echtgenote stierf zocht hij terug aansluiting bij de kapucijnen en trad in. Menig misganger, die niet op de hoogte was van zijn bijzondere levensloop, trok grote ogen als hij vertelde over zijn kleindochter, weet Paul zich te herinneren.

Paul toont me ook het gebouw van het Serafijns College dat in 1995 werd verkocht. Hij staat ook stil bij de grote groene poort, de 'Boerenpoort' in de Klokstraat. Langs deze poort reden de boeren binnen en schonken ze wat van hun oogst aan de kapucijnen.

Er waren veel misvieringen in de kerk van het kapucijnenklooster herinnert Paul zich. Op zaterdag om 18u, op zondag om 7u en 10u30. In

weekdagen was er een mis in het koor om acht uur in de ochtend, in de kerk om zes uur 's avonds.

Paul is ook geabonneerd op Handdruk, het tijdschrift van de Minderbroeders Kapucijnen van de Vlaams Belgische Provincie waarin vaak artikels verschijnen over de kapucijnen die hij zo goed heeft gekend.

Paul had een nauw contact met de kapucijnen en zag met lede ogen aan hoe op een korte tijdsspanne een aantal stierven of verhuisden naar het nieuwe klooster in Herentals. Hij hoopt dat het kapucijnenklooster terug een gastvrije plek wordt en betekenisvol blijft voor de buurt.

Het verhaal van het Fiorettikoor

Hilde Neutens is de dirigente van het jongerenkoor Fioretti. Het verhaal van dit koor start in 1970 als de piepjonge Hilde met haar gitaar een mis in de kapucijnenkerk opluisterde op vraag van haar leraar, de kapucijn Geert Staarink. Haar optreden in de kapucijnenkerk werd op zoveel enthousiasme onthaald dat ze terugkwam, dit keer in het gezelschap van een vriendin. Onder pater Staarink en Hilde groeide een koortje gestaag aan dat tot 1976 het Jongerenkoor Kapucijnen heette.

Op dat moment was er al een Franciscuskoor dat vooral bestond uit iets oudere mannen met een klassiek en vooral gregoriaans repertorium. Zij luisterden de zondagsviering op, het jongerenkoortje de zaterdagviering.

De naam Fioretti kwam er in 1977 toen het koor al goed vijftwintig leden telde. De naam betekent bloempjes – met een knipooeg naar de natuur die Franciscus bezong – en is ook de naam van een oud boek: De Fioretti van Sint-Franciscus. Een ruiker bloemen bestaat uit allerlei soorten bloemen, uniek in hun soort maar toch vormen ze een mooie harmonische ruiker. Fioretti luistert wekelijks de zaterdagviering op en verzorgt tal van grote gezinsvieringen met Kerstmis, Pasen en Pinksteren. Op deze bijzondere momenten zingen ook de ouders mee.

*Het Fiorettikoor in het paterkoor van de Kapucijnenkerk
© Fiorettikoor*

*Optreden van het Fiorettikoor
in de kapucijnenkerk
© Fiorettikoor*

70

In 1977 nam Hilde, ze was toen amper achttien jaar oud, de paasviering over omdat pater Staarink niet aanwezig kon zijn. Vanaf dat moment leidt ze het koor, met pater Staarink als organist. Als pater Staarink in 1989 plots sterft vraagt pater Reuse aan Hilde het koor alleen voort te zetten, wat ze ook doet. Haar man Peter helpt haar met de vele praktische besommeringen en het organiseren van koorreizen. Het laatste decennium leidt ze het koor in duo met haar muzikale en even enthousiaste dochter Sara.

Het repertoire van het jeugdkoor Fioretti is geïnspireerd door de levenshouding van de kapucijnen en hun stichter, de heilige Franciscus. Ze zingen veel vredesliederen, spirituele liederen, gospels, mantra's en ook het Zonnelied van Franciscus mag niet ontbreken. Het Fiorettikoor hoort bij de kapucijnenkerk, net als de paters kapucijnen.

De Brugse kapucijnen hebben het Fiorettikoor altijd een warm hart toegedragen. Ze noemde hen de troubadours die de Franciscaanse geest uitdroegen. Zeker de laatste jaren was het klooster een tweede thuis voor Hilde en haar zangers. Vaak

werd samen gegeten in de sfeervolle refter, gekookt in de ruime keuken, geravot in de tuin, en in de lange kloostergangen zelfs een spel in het donker georganiseerd. In de zomer werden er muziekkampjes ingericht. De paters verwelkomden elke vrijdagavond, het vaste repetitiemoment, de nu al meer dan zestig jonge koristen uit maar liefst dertien verschillende middelbare scholen. Ook op moeilijke momenten boden de paters een luisterend oor voor de vele jongeren, zoals pater Marcel De Bie deed, een psycholoog van opleiding en pater Adri Geerts die al ruim vijftien jaar hun proost is. De paters vonden het ook belangrijk dat iedereen kans kreeg deel te nemen en er geen financiële drempel was. Om die reden werd alleen engagement en nooit lidgeld gevraagd.

Binnen de gemeenschap van de kapucijnen werd steeds een proost aangeduid die het aanspreekpunt was voor Hilde. Een tijd was dit pater Reuse, dan pater Crombez, gevolgd door pater De Bie, en pater Adri.

Zoals bij vele initiatieven is de motor van dit koor het enthousiasme van een paar enkelingen. Hilde Neutens en de paters

Leden van het Fiorettikoor in de refter van het kapucijnenklooster
© Fiorettikoor

kapucijnen vonden elkaar hierin en creëerden een warme plek waar kinderen en jongeren even konden ontsnappen aan de alledaagse drukte en zich overgeven aan samenzang en het warme gezelschap van gelijkgestemden.

Het Fiorettikoor repeteert in de Franciscuszaal dat paalt aan de kerk. Voor concerten en grote vieringen repeteerden ze altijd in de kerk. Onlangs verlieten de laatste kapucijnen het klooster en de kerk. Hilde bekent dat ze zich wat ontheemd voelt nu haar koor geen kerk meer heeft om op te treden, hoewel ze nu dankzij de minderbroeders over een afgescheiden repetitieruimte beschikt. Ze mist de openheid, gastvrijheid en steun van de paters die haar verwelcomden in hun huis toen ze nog een tiener was. Voor haar is dit de moeilijkste periode, maar het enthousiasme van haar koorleden en dochter Sara geven haar de kracht en energie om door te gaan. Ze hoopt dan ook dat de band met het kapucijnenklooster op een of andere manier wordt herinnerd, waardevol blijft in de toekomst en dat zij met haar Fiorettikoor ook bij de nieuwe burens warm wordt onthaald.

Het Fiorettikoor in de kapucijnenkerk
© Fiorettikoor

De speelplaats van het Serafijns College
© KADOC-KU Leuven. Beeldarchief
Kapucijnen Vlaanderen. (1081)

Geraadpleegde websites

- theo.kuleuven.be/en/research/research_units/ru_church/ru_church_capuchins
 - www.beeldbankbrugge.be
 - inventaris.onroerenderfgoed.be
 - www.kapucijnen.be
 - www.franciscaansleven.be
 - geo.onroerenderfgoed.be
 - www.kikirpa.be
 - www.paxchristi.be
 - www.cegesoma.be
 - kadoc.kuleuven.be
-

Geraadpleegde personen

- Jan Anseeuw, stadsarchief Brugge
- Brigitte Beernaert, monumentenzorg
- Klaas Blijlevens, pater kapucijn
- Peter Bultinck, stadsarchief Brugge
- Tom Callebaut, Experiëntie
- Stefaan Franco, Grootseminarie Brugge
- Adri Geerts, provinciaal hoofd paters Kapucijnen
- Paul Gervoyse, stichter buurtcomité Boeverie
- Hilde Neutens, dirigent Fioretti koor
- Patricia Quaghebeur, expert leeszaal Kadoc
- Jos Rondas, auteur en kenner Wereldoorlog II
- Koen Seynaeve, priester en directeur Sint-Lodewijkscollege
- Ludo Van Damme, Heemkundige Kring Sint-Kruis
- Thomas Wets, monumentenzorg Brugge

Geraadpleegde literatuur (selectie)

- E. REMBRY, De bekende pastors van Sint-Gillis te Brugge (1311-1896), Brugge, 1890-96.
- Fernand BONNEURE, De kapucijnen vierhonderd jaar in Brugge, 1592-1992, Brugge, 1992.
- Pater HILDEBRAND o.f.m. (Jules Raes), De kapucijnen in de Nederlanden en het Prinsdom Luik, Tien delen, Antwerpen, 1945-1956.
- Jaak A. RAU, 125 jaar geleden verdween het kapucijnenklooster op 't Zand, in: Brugge die Scone, 1991.
- Cassianus LIEVENS o.f.m. en Michiel ENGLISH, Franciscaans Brugge vroeger en nu, Franciscaanse Standaard, Brugge, 1952.
- Brigitte BEERNAERT, Klooster van de kapucijnen, in: Stad Brugge. Open Monumentendag Vlaanderen. Monument en tijd, Brugge, 2000.
- P. A. DE WAEGEMAEKER, De Kapucijnen te Brugge sinds 1592, Brugge, 1971.
- Brigitte BEERNAERT, Maagdenstraat 11. De experiëntie, in: Stad Brugge. Open Monumentendag Vlaanderen. 'Conflict', Brugge, 2011.
- Marc RYCKAERT, Historische stedenatlas van België. Brugge, Brussel, 1991.
- Brigitte BEERNAERT, Boeveriestraat 18. De kerk van de Kapucijnen, in: Stad Brugge. Open Monumentendag Vlaanderen. Muziek, Woord, Beeld, Brugge, 2012.
- Marc RYCKAERT, De Sanering van de Boeveriewijk (1874-1883) in Liber Amicorum André Van Houtryve, Brugge, Uitgaven Vlaamse Gidsenkring, 1990.
- Minderbroeders kapucijnen in Vlaanderen : leven als broeders met en voor de mensen, Stufkens, Hein ; Van den Boomen, Gerard, Teuns, Stan e.a.; incl. Luc Hessel.
- Pater BAZIEL, Zo zijn we gelukkig: een boekje voor jonggehuwden, Brugge, Franciscaanse standaard.
- P. A. DE WAEGEMAEKER, De kapucijnen te Brugge: Franciscus en Franciscanen. Wie is Franciscus van Assisi?, Brugge, Eigen beheer 1972, Minderbroeders Kapucijnen 1992.
- Koen ROTSAERT, Brugge op de schoolbanken: de geschiedenis van de Brugse onderwijsinstellingen vanaf de middeleeuwen, Brugge, Westvlaamse Gidsenkring, 2009.
- Ernest PERSOONS, Kapucijnen in Brugge, Brugge, OMD, 2012.
- Kamiel, TEUNS (O.F. M Cap), Honderd jaar kapucijnen in Congo, 1910-2010, Antwerpen, Vlaamse Minderbroeders-Kapucijnen, 2009.

- Walter SIMONS, Bedelordekloosters in het graafschap Vlaanderen: Chronologie en topografie van de bedelordenverspreiding vóór 1350, Brugge, Stichting Jan Cobbaut, 1987.
- Walter SIMONS, Stad en apostolaat: de vestiging van de bedelorden in het graafschap Vlaanderen (ca. 1225 - ca. 1350), Brussel, Koninklijke academie voor wetenschappen, letteren en schoone kunsten van België, 1987.
- Mark HEIRMAN, De franciscaanse belofte: spiritualiteit op blote voeten, Antwerpen/Utrecht, Houtekiet, 2011.
- Klaas BLIJLEVENS, Franciscus van Assisi. Leven in zijn spoor, Deinze, Carmelitana, 2017.
- Eloi, LECLERC, Symbolen van de godservaring: een analyse van het 'Zonnelied' van Franciscus, Haarlem, Gottmer, 1974.
- Geert STAARINK, Pater J. B. Coomans: schilder van duizend portretten, Brugge, Paters Kapucijnen, 1972.
- Dirk LAUREYS, Greet DE NEEF, Godfried KWANTEN, Luc VINTS, De mindere broeders van Franciscus 1842-1992: 150 jaar minderbroeders in Vlaanderen, Leuven, KADOC, 1992.
- G.P. FREEMAN, Franciscus van Assisi. De geschriften, Haarlem, Gottmer, 2004.
- De Constituties van de minderbroeders kapucijnen, Voorlopige uitgaven voor het kapittel in Vlaanderen 2018.
- Anton, MILH, 'Vlaamse kapucijnen als aalmoezeniers in de interneringscentra voor incivieken na de tweede wereldoorlog' in Wetenschappelijke Tijdingen van de Geschiedenis van de Vlaamse Beweging, 2016, Vol. 75, iss. 4, pp. 314-337.
- Sam VAN DEN ABEELE, Woonwagenwerk in Vlaanderen, eindverhandeling tot het verkrijgen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis aan de katholieke Universiteit Leuven, 1994-1995.
- Geert VAN REYN (red.), De pest te Leuven. De kapucijnen en de zorg om de mens, Leuven, Peeters publishers, 2016.
- Het priesterblad - Minister Christi, Brugge : Franciscaanse standaard, 1936-1967.
- Het priesterblad der Derde Orde, Ekeren, Van Hoof, 1914-1936.

www.ontroerendergoed.vlaanderen